

# C. H. P.

## Genel Sekreteri R. Pekerin Söylevleri

- 1 — Parti Dördüncü Büyük Kurultayının açılmasından önce, sunulacak işleri aydınlatmak üzere 8 mayıs 1935 gecesi Ankara Radyosunda.
- 2 — Yeni Parti programının konuşulmasına başlanırken prensiplerin ana çizgilerini aydınlatmak üzere 13 mayıs 1935 Kurultay toplantısında.

Ankara  
1 9 3 5



*Dördüncü Büyük Kurultayın açılma  
gününden evvel 8 / 5 / 1935 akşamı  
Ankara radyosile verilen söylev.*

Yurddaşlarım, arkadaşlarım:

Eyilikler ve yenilikler yolunda durmadan ileri giden ulusal varlık, Cumhuriyet Halk Partisi, yarın Ankarada dördüncü büyük kurultayını açıyor. Kurultay, geçen dört yıllık çalışmaların biriktirdiği görgülerin ve tecrübelerin sonuçlarını göz önünde tutarak, gelecek dört yılın hükümet için ve Parti için temel olacak yeni çalışma yollarını tesbit edecektir.

Kurultaya sunulan yeni Parti programı taslağı, soysal, sıyasal ve ekonomik yaşayışımızın derinliklerinde diriltici sarsıntılar yapan Türk inkılâbının bütün şiarlarına bağlılığımızı yeniden perçinliyor.

İleri giderken, yurda bakışla ve evrene bakışla en doğru amaçlara en kestirme ve en uygun yollardan yürümek ananesi Partinin yeni programında da değişmez bir şiar olarak kalacaktır. Programımızın yeni şekli, Parti prensiplerinin daha iyi anlaşılır bir hale koyacak ve Türk ulusunun taze hayat içindeki yolunu ve yerini daha ziyade açacak ve aydınlatacaktır.

Âmme haklarında anarşiyi besleyen, ekonomide ulusal çalışmayı yıpratana ve ulus yığınına istismar eden liberalizme karşı cephemizi daha sıklaştırıyoruz. Haklarda hürriyetin sınırını, devlet varlığının otorite sınırı içine alıyoruz. Teklerin ve hususî toplulukların faaliyetini genel menfaatlere aykırı olmamak

kaydı ile bağılıyoruz. Artık her yerde son nefesini vermekte olan liberal devlet tipinin kucağında beslenip büyüyen çatışmalar zincirini kırıyor, sınıf kavgası yollarını sım sıkı kapıyoruz.

Türkiyede iş verenle işçi arasındaki davalar aralarında uyuma ile ve bu olmazsa devletin aralayıp barıştıracı eli ile halledilecektir. Grev ve Luk-avt yasak olacaktır.

Bu çığırı yanlış anlayarak bizim korporatif akışa kapıldığımız hükmünü çıkarmamak lâzımdır. Bizim Ulusçuluk ve Halkçılık anlayışımızda sınıfçılığa karşı olduğu kadar bir müstahsiller kartelizasyonundan başka bir şey olmayan korporasyonculuk zihniyetine de karşı gelen bir genişlik vardır.

Biz proletarya-burjuva tasnifi içinde yaratılan sınıf kavgası, sınıf intikamı, sınıf tahakkümü fikirlerine yer vermediğimiz kadar kontrolsuz geniş istihsalciliğin müstehlikleri istismar etmesi fikrini de beğenmiyoruz. Türkiyede her ekonomik teşebbüs ulusal bütünlüğün ahengine uygun olacaktır.

Yeni programımızın, müstehlik halk yığınlarına karşı fiat empozisyonu yapacak tröstleri ve kartelleri tanımayan ve devlete fiat kontrolü vazifesini veren ruhu Partinin bu yoldaki ana düşüncesini pek iyi belirtiyor.

Öte taraftan devletin ekonomide yapıcılık vazifesini ve kurulması, işlemesi korunan serbest sanayii tanzim ve mürakabe edicilik vazifesini genişletiyoruz. Ulusal sanayileşme gibi yüce bir amaçla ön verilen işler arasında serbest sanayie ve serbest ticarete bırakılan yer, normal kazanç dışında istismara varamaz.

Dış ticaret en önemli ulusal işler arasında yer alacaktır. Ürünümüzü alanın ürününü alacağız.

Yeni programda her çeşit çalışmalar için kredi işlerine önemli yer verişimiz, yurddaşın ekonomik alandaki teşebbüslerini kolaylaştırıcı bir tesir yapacaktır. Emlâk kredisinin şimdiki dar vasıtalarını oturacak ev yaptıracaklara hasrettirici yeni noktai nazar, gelir getiren yapılara sahip (rantiye) bir sınıfın türemesi yerine yerleşmiş ve yuvalanmış yurddaşların çoğalmasını üstün bulmamızı anlatır. Öte taraftan köylüyü toprak sahi-

bi yapmayı bir parti prensibi olarak almakla bütün yurddaşları kendilerinin olan ülke üstünde, kendi malı olan topraklarda yurd için ve kendileri için çalışır, yaşar, onurlu, varlıklı bir kütle haline getirmek isteyoruz. Bunlar yurddaşların genliğı amacının yanında partinin vatancı, ulusçu, aileci, mülkiyetçi vasıflarını daha açıklıkla belirten yeni ve ileri düşünüş ve iş yollarımızdır.

Kültür işlerimizi de ekonomik işlerimiz gibi kavrayıcı bir plâna bağlamak Parti prensibi olacaktır. Bu arada normal ilk okulalardan başka ilk tahsil çağında geniş köylü çocuklar külesini daha çabuk ve daha pratik yöntemlerle okutacak bir köy okulası tipi kurmak Partiye yol olacaktır.

En yüksek tahsile kadar bütün okulalarda kuvvetli Cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçı bir inan telkin edilecektir.

Parti, kurtulmuş ve modern bir ülke olarak düzenlenmiş olan yeni Türkiyenin baka şartları olarak tanıdığı bu altı vasfı yeni programla devlete mal ediyor ve gelecek nesillerin bu terbiye ile yetiştirilmesini ileri ödev sayıyor. Bu terbiye yolundan giderek, devletle ulusu beraber anlayışın, beraber inanışın yaptığı birlikle bağlayacağımıza inanıyoruz. Ulusal birliğı en büyük kuvvet sayıyoruz. Bunun için uluslar arası birliklerin zararlı akışlarını önleyici bir uyanıklığa değer veriyoruz.

Parti yeni çalışma yıllarında hükümet ile ilbaylıklar hususî idareleriyle ve şarbaylıklarla iş birliğini daha ileri götürecektir ve devlet çalışmalarını daha sıkı arkalayacaktır.

Yeni Parti programı hakta ve vazifede kadın ve erkeğı bir tutuyor. Bu prensip yolu ile Türk ulusu sınıf telâkkisi gibi cins farkını da tanımayan müsavi haklı, müsavi onurlu yurddaşlardan kurulmuş bir yüce halk yığını halini alıyor. Bunda partinin demokratik yüzünü parlatan ayrı bir anlamı da görmek gerektir. Biz liberal devlet tipinin tanıttığı, hergün bir karışıklıkla devletin durumunu, ileri gidişini, hızını bozan, yurddaşları birbirine düşüren bütün geri ve fena tohumların yeşermesine yol açan nizam ve birlik düşmanı klâsik demokrasi yerine yurddaş

zekâsının beslenip açılmasına da yol veren sevgiye ve inana dayanan disiplinli bir beraberliği üstün sayıyoruz. Parti çalışmalarımızda hakikî anlamında en ileri demokratik yollardan yürüyoruz. Seçimlerde namzetler halkı temsil eden Parti kurumlarının üyeleri arasındaki yoklamalarla belirtiliyor. Her yıl yurdun her tarafında binlerle parti kongreleri kuruluyor. Kongrelerde her yerin kendi ihtiyaçlarıyla birlikte yurdun genel işleri için öne sürülen bir çok dilekler üstünde münakaşalar yapılıyor. Bütün bu konuşmaların süzülmüş ve kısaltılmış sonuçları otoritelere sunulurken Parti hükûmetinin çalışmalarında tesir yapıyor. Yarın açılacak Parti Kurultayına eski dileklerin sonuçlarıyla beraber bütün yurdun yeni dileklerini getiren geniş dosyalar sunulacaktır. Bütün bunlar kurultayda Bakanların birleşik çalışmalarını ile incelenip konuşulacaktır. Yeni istekler, yerine getirilme imkânlarıyla karşılaştırılarak Kurultay kararına bağlanacaktır. Geçen dört yılın Parti çalışmalarında olduğu gibi bu seferki Kurultay kararlarının da tatbik alanına girmesi sıkı sıkı kovalanacaktır.

Bu sistem ile Türkiyede halkın idareye tesiri yalnız seçimlerde rey vermekle kalmıyor, egemenliğin kaynağı olan ulus yığını Parti mekanizmasının işlemesi yolundan devlet idaresine arasız bir surette iştirâk etmiş oluyor.

Geçen yılların görgüsü, yurddaşlara müşterek bir halk terbiyesi vermenin faydasını ve gereğini göstermiştir. Okulada ve meslekte tek tek yetişmenin ulus taliinin doğuracağı çeşitli güçlükleri güvenle karşılamak ve yenmek için yeter bir güç yapacağına kani değiliz. Biz ulusun her zorluğa göğüs verecek bir olgunluğa erişmesi için klâsik terbiyeden başka yığına devamlı ve yeni Türkiyenin ileri gidişine uyar bir halk terbiyesi vermemi çok gerekli buluyoruz. Bunun için Halkevleri, halk kürsüleri, halk hatipleri kurumlarını kuvvetlendireceğiz. Bu yollar üzerinde açılacak çalışmalar arasında ulusun kültür ve siyasa terbiyesi için değerli vasıta saydığımız radyoyu, teknikçe kuvvetli, kullanmaca kolay ve ucuz duruma getireceğiz.

Yeni programın gösterdiği bu gidiş içinde yığın terbiyesinin özü olarak Türk gençliğinin yetiştirilmesi bir önemli yer

alıyor. Gençlik, sıralı ve saygılı bir disiplin içinde zekâsını kullanacak teşebbüs alma, karar verme vasıflarını besleyecek, inkılabı ve bütün istiklâl şartları ile yurdu korumayı üstün ödev sayacak duygularla teşkilâtlandırılacaktır.

Bu kurumun genişlemesi yanında ve onunla beraber beden terbiyesinin bütün gençliğe mal edilmesi işi kovalanacaktır.

Bu sözlerimle, Parti kurultayının açılış gününü karşılarken dinleyicilerde prensipler üzerinde geçmiş ve geleceği birbirine bağlayan bir fikir akışı yapmağı düşündüm. Bunun için daha ziyade yeni program projesinin tebarüz ettirmekte değer bulunduğum noktaları üstünde durdum.

Partimizin programı, her biri ayrı değerde bulunan kurultay üyelerinin bilgili ve ilgili çalışmaları ile son şeklini bulacaktır. Bu şeklin önümüzü daha aydınlık, yurdumuzu her bakımdan daha ileri ve daha üstün yapacağına ve güneşli amaçlara giden yollarımızı kısaltacağına içten inanıyorum. Parti yeni doktrinlerle sağa sola sallanmadan bizim öz ve orijinal yolumuzda daha güçlü ve daha ahenkli yürüyecek, yurdun partiye inanmış bütün çocukları birbirine daha sıkı bağlanacaktır.

Yeni program bu hayatl, heyecanlı izde yürüyenleri (Kamâlizm) yolunun yolcuları olmak adı ve onuru içinde topluyor.

*Yeni Parti programının konuşulmasına başlanırken prensiplerin ana çizgilerini aydınlatmak üzere 13 Mayıs 1935 Kurultay toplantısında.*

Arkadaşlarım:

Partimizin doğuşu ve ilerleyişi, yurdun kurtuluşuna ve yeni Türkiye devletinin kuruluş ve ilerleyişine bitişik, onun içinde ve onunla beraber, yüce ve bütün yeryüzü için enteresan bir hayat hâdisesidir. Bunun gibi ve bundan dolayı Parti, bütün doktrin ve prensiplerinde, baştan bugüne kadar kurduğu ve kovaldığı yolları her hangi bir nazariyecilikten değil, hayattan, hayatın kendisinden ve bizi etraflayıp kuşatan, kaplıyan, özel ve genel şartların heyeti umumiyesinden alıp tesbit etmiştir. Şimdi konuşulmak için yüce katınıza sunulan Parti programı taslağı, geçirdiğimiz dört yılın görgülerinden ve tecrübelerinden faydalanarak, günümüze ve ilerimize uygun bütün imkân ve şartlar göz önünde tutularak hazırlanmış ve yüce kurultay tarafından konuşulabilecek değerinde olduğuna inanla, konuşmamıza, incelememize, çalışmamıza verilmiştir.

Bu hazırladığımız; yalnız kendimize, kendi yaşayış ve şartlarımıza göre de yapılmamıştır. Büyük bir ilgi ile dünyanın fikir, kültür, politika ve ekonomi âlemi, içindeki gidişi göz önünde tutularak kendi yollarımız kendimize göre çizilmiştir. Bu eser partimiz gibi yüce ve ulusal bir varlık için dört yıllık hareket düsturu olacak kıymete getirilmek üzere bütün iç ve dış cereyanlar, ve gidişler karşısındaki şartlara göre kendi halimize en uyan bir şey olduğu kanaatiyle Kurultaya gönderilmiştir.

Arkadaşlar; bunu Partinin yüce varlığı olan Kurultayda iyiden iyiye inceleyip görüşebilmek ve ilerdeki dört yılın düsturlarını kuvvetçe ve değerce üstün kıymette tesbit edebilmek için, arkadaşların daha önden hazırlığa esas olan ana fikirleri anlayıp

**Konuşmadan önce prensiplerin aydınlanmasındaki fayda**



kavramlarında faydalar vardır. Bunu ben yeni program encü-  
münde konuşulurken tecrübe ettim. Oradaki izahların maddele-  
ri, kısımları müzakerede kolay anlaşmaya yardım etmiş oldu.  
Bu sebeple aynı vazifeyi aynı güdüşle katınızda da yapacağım.

Arkadaşlarım; yeni taslakta da Partinin ilk günlerindenberi bize değişmez yol olarak çizilmiş olan devrimcilik ana yoludur. Partinin ana prensiplerine sadakatimizi daha kuvvetle tekrarlı-  
yoruz. Parti programımızda, sosyal bakımdan, ekonomik bakı-  
mdan, herhangi sağ ve sol telâkkilere imkân bırakmıyacak bir a-  
çıklık vermek için, yeni taslağın hazırlanmasında bilhassa dik-  
kat gösterilmiştir. Yeni taslak, ilerdeki dört yıl içinde Partinin  
bir temel programı halini aldıktan sonra öyle sanıyoruz ki, bu  
Partiye bağlı olan her yurddaş, kendisi için çizilmiş olan yolu,  
sağa, sola ayrılık imkânını bulmaksızın, prensiplerimizi dümdüz  
yoldan kovalıyacaktır. Ondan başka bizden olmıyanlar da bizi da-  
ha iyi anlıyacaklar, bizi bizden başkalarına benzetiş yolunda söy-  
lenmiş, yazılmış yanlış fikirlerin tekrarlanmasına yeni programı-  
mız kabul olunduktan sonra hiç meydan kalmıyacaktır. Bizi biz-  
den başkalarına benzetiş yolundaki herhangi bir söz ve yazı karşı-  
sında, biz de, onlara daha açık ve aydınlık yolda cevap vermek  
için hazır bulunacağız.

**Prensipleri  
açıklığı  
aydınlığı**

Arkadaşlarım; yeni programın göze çarpan ve kendini duyuru-  
ran başlıca farikası yeni Türkiyede zaten baştanberi devletle bir  
ve beraber çalışan Cumhuriyet Halk Partisi varlığının, devlet  
varlığı ile biribirlerine daha sıkı bir surette yaklaşmasıdır.

**Parti varlı-  
nın devl  
varlığıyla  
ve bera  
oluşu**

Esasta partinin ana vasıfları olan cumhuriyetçilik, ulusçuluk,  
halkçılık, devrimcilik, devletçilik ve lâiklik yeni program onay-  
landıktan sonra yeni Türkiye devletinin de vasıfları halini  
alıyor.

Kendi üzerinde derin konuşmalara mevzu olacak kadar ehem-  
miyetli görülmesi tabii olan bu noktayı, bu kürsü konuşuşunun  
müsaide bulunacağı çizgiler içinde aydınlatmak için mümkün  
olduğu kadar kısaca fikirlerimizi söylemeği faydalı bulmaktayım.

Arkadaşlar; biz cumhuriyetçiyiz. Bugünkü Türk devleti bir  
cumuriyettir. Bunun üzerinde parti ve devletin yakınlaşması

**Cumuriyet  
ilk**

bakımından bir yenilik mevzu bahis değildir. Çünkü, Türk teşkilâtı esasîye kanununda (Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir) denmektedir. Ve bu kanunun bu hükmünden başka hükümleri, malûm olan usullerle, prosedürlerle değişebildiği halde, bu vasıf kanunda değişmez bir nokta olarak yazılıdır. Fakat kültürde siyasada, ekonomide, bütün anlayış ve ileri gidişlerde; yeni Türkiye devletinin filî bir hal olarak esas tuttuğu diğer beş vasıf bu güne kadar devletin mevcudiyetinde bir kayıtla ifade edilmiş değildir.

ulusçuluk  
Arkadaşlar; ulusçuluk bir parti vasfı olarak kalsın, devlet kanununda, devlet vasıfları içinde yer almasın. Bu, ne doğru, ne hakikate ve ne de devletin varlığının müeyyidesine ana fikir ve ihtiyaçlarına uyar bir fikir değildir.

Türkiye cumuriyetçi olacak, fakat milliyetçi olmayabilir, yani arsiulusal cereyanlara Türkiyenin kafası ve kapısı açık bulunabilir. Bu fikrin doğruluğunu kim kabul eder. Cumhuriyetçi olmayan bir Türkiyenin varlığı nasıl tasavvur edilemez bir hal ise cumuriyetçi de olsa milliyetçi olmayan bir Türkiyenin, şan ve şerefe ve aynı zamanda zorluklarla dolu istikbal yoluna gidişi de o kadar zayıf ve topal kalmaya mahkûmdur. Cumhuriyetsiz fakat milliyetçilik iddiasında bir Türkiye ne ise milliyetçi olmayan bir cumuriyetçi Türkiye zihniyetini de onun gibi görmek en doğru bir düşünüş olur. İleri yaşayışımızın emniyeti için ulusçuluk vasfımız o kadar mühim ve o kadar üstündür.

Coğrafya bakımından Türkiye dünya içinde öyle bir vaziyettedir ki şimalden, cenuptan, doğudan, batıdan her taraftan, her çeşit rüzgârlar bizim üzerimizden geçer. Yurdumuz için coğrafi bakımından bu her cereyana maruz kalış hali, fikir, politika propagandaları bakımından da aynıdır. Anarşist, marksist, faşist, hilâfetçilik ve beynelmilelcilik propagandaları ve buna benzer birçok propagandalar hep üstümüzden geçer. Bütün bunlar karşısında Türkiye ancak sıkı bir ulusçuluk imanına sarılmış olmalıdır ki biri ötekini besleyen zehirli cereyanlara karşı kendini koruyabilsin. Bu cereyanlar karşısında Türkiye halkını korumak için şimdiye kadar partinin ana vasıflarından biri olarak sayılan ulusçuluk kilidi ile Türkiyenin kapısını sınıksız kapamak için bu vasıf da devlete mal olacaktır.

Biz halkçıyız. Bizim halkçılığımız bizim anladığımız manadadır. Başka bir çok yerlerde de popüler, popülist, gibi adlar taşıyan halkçılık davasında birçok partiler vardır. Fakat bizim önemli bir vasfımız olan halkçılık onlarınki gibi bir klişeden ibaret değildir. Biz her yurddaşın elini yurddaş olarak sıkarken beraber çalışırken, onda saygı ile tanımaya değer vsiflar görür ve her vatandaşı müsavi haklı, müsavi şerefli insan olarak tanır ve imtiyaz davasında bulunmayan yurddaşlar kitlesini halktan ve halkçı olarak tanırız.

Biliyorsunuz eski programımızda halkçılık vasfı gayet ehemmiyet verdiğimiz bir noktadır. Bugünkü programımızda da yer alan bu nokta devletin vasıfları arasında yer alacaktır.

Türkiyede sınıf yoktur, cins yoktur, imtiyaz yoktur.

Mıntaka menfaati, derebeylik, ağalık, aile, cemaat imtiyazı fikirleri yoktur. Türkiyede değer ancak bilgi üstünlüğü, kapasite ve çalışma ile yükselir. Bir taraftan işçilerin çokluğa ve parti kuvvetine dayanan kuvvetle ulusal çalışmanın ahengini bozacak zorlu hareketlerine ve öte taraftan sermaye sahiplerinin, büyük iş sahiplerinin para ve varlık gücüne dayanarak işçilerinin haklarını çiğnemesine yol bırakmıyoruz. Binaenaleyh sınıf kavgası, tahakküm, imtiyaz zihniyetlerini kökünden silen bir zihniyet, bu memleketin zihniyetini tamamlayacaktır. Ancak bizim istediğimiz ve anladığımız manada halkçı olmaktır ki milliyetçiliği en temiz ve saf bir değere çıkarır. Sade milliyetçilik türk vatanının sınırı içinde dil birliği, kültür birliği ile mazi hatıralarına ve gelecek zamanın emellerine bağlılıkta birleşme yapar. Fakat bu anlayışta birleşmemiş olsa da; içinde, sınıf, imtiyaz çarpışmaları kopmayan yani halkçı bir duygu ile birleşmemiş olan bir ulus yığını hak ve şerefte müsavi teklardan kurulmuş bir ulusal birlik kitlesi vücade getiremez.

Ulus yığını bu saf duygularla halkçı olmalıdır ki halk yığınları ulusçuluğun yaptığı büyük kuvvetle birbirini seven birbirine bağlanan büyük bir varlık teşkil edebilsin.

Ondan sonra arkadaşlar, biz devletçiyiz. Filiğ olarak hükümetçe de, partice de devletçiyiz. Buna karşı olanlar (liberallik

de serbest olsun) diyorlar. Arkadaşlar; bunun ne demek olduğunu, davanın ehemmiyet ve değerini hepimiz anlarsınız. Liberal sistem demek bu gün bu ulusun varlığında gözlerimizi kamaştıran, en büyük muvaffakiyet yollarını kapamak demektir.

Biz devletçi olmasaydık paramızın bugünkü kıymeti temin edilebilirmiydi? Dış ticaret ve ödeme denkleğimiz iç sanayii koruma altında doğması ve yaşaması mümkün olur muydu? Biz devletçi olmasaydık memleket evlâdlarının akıtılmış olan yüce kanları pahasına elde edilen türk vatanında memleket malı yerine ecnebi malının serbestce satışına yurd kapıları açık kalır, ecnebi malları türk pazarlarını istilâ ederdi. Bir devletin tam manasile müstakil sayılması için sınırlarının düşman silâhından ve ordusundan mahfuz olması kâfi değildir. Aynı zamanda millî pazarları ecnebi manifaktürün istilâsından da mahfuz kılmak lâzımdır. Bugün rahat yaşıyoruz, yurd kurtulmuş - tur derken iç pazar ecnebi ürününün istilâsı altında mahvolma - ğa mahkûm buldukça yarınımız için en derin yoksulluk ve felâketlerin varlığımızı sarsacağına şüphe etmemelidir. Şu halde devletçilik de bir Parti vasfı olarak kalmamalı, devletin vasıf - ları arasında yerini almalıdır. Bunu bir söz değil, içinde bulunduğumuz devrin bir hayat meselesi olarak kaydetmeliyiz.

Lâiklik ve devrimcilik hakkında söz söylemeği artık bulurum. Çünkü bu iki mefhum olmayınca yeni devlet varlığının kaynağı iki dayanak direği kökünden yıkılmış olur. Her şeyimiz tamdır, düzenimiz yolundadır der de devletin tekâmül usulü ile ileri gitmesini muvafık bulacak olursak, ileri gitmek için bütün müşkülleri yenmek hususunda da bu suretle hareket edersek, yalnız ileriye değil, şimdiye kadar elde ettiğimiz bütün inkılâb neticelerini de tehlikeye düşürmüş oluruz. Bu anlayış devrim fikrinin anası olan kutsal heyecanı söndürür. Bu asırların biriktirdiği kokmuş fikirlerden mülhem karanlık yollara dönmekten ve dünyanın bugünkü ilerleyiş hızına ayak uydurmayı bırakarak dirilik ve adamlık savaşında yüzgeri etmekten başka bir şey değildir.

Şu halde Partimiz yıllardanberi kendisine çizdiği ana vasfı devlete mal etmekten, ulusun yaşama kudretini koruma

yolunda en iyi ve en ileri bir kuvvet adımı daha atmış olacaktır.

Arkadaşlar; bu yoldaki fikir akışını tamamlamak için yardımcı olacak bazı şeyler daha söylemek isterim. Biliyorsunuz ki insanlık, ilkin feodal bir idare devri geçirdi. Yer yer şahsî arzuları, tek adamın tahakkümlerini; tek ailenin kaprislerini tatmin edici yollardan devlet sistemleri uzun asırlar dünyada hüküm sürdü. İnsanlık bu esirlik devrinden çıkmak için ihtilâle yaptı. Yer yer ihtilâl ateşleri yandı. Bütün bunların neticesinde insanlığa bir hür yaşama devri geldi, ve feodal devlet tipi yıkıldı. Onun yerine liberal devlet kuruldu. Liberal devlet acıklı esirlik devirlerinden çıkmış insanlığı bu hür yaşayış sarhoşluğunun tesiri altında bulundurduğu zamanlar liberalizm aldı yürüdü. Onun ana çizgileri olan haklarda hürriyetin ve çalışmada, kazanmada hürriyetin tatbik edilişleri zamanla derin suiistimallere uğradı. Haklarda hürriyetin suiistimali insanları yıkıp çürüten bir anarşi devrine götürdü. Herkes kendisini hür sayıyor, kendi varlığının hürriyetini sınırsız bir genişlikte kullanırken kendi öz varlığının yanında bütün tek varlıkların yekûnunu da korumak ödevinde bulunan devlet kudretinin masuniyeti hiç göz önüne alınmıyordu. Herkes her şeyle hür tek tek olacaktı. Hepsi bir tarafa çeken, hepsi biribinini yıpratın ve devleti düşüren fikirler, sözler, yazılar sürüp gitti. Beşeriyet medenî kabiliyetlerin bol meyvalarını almağa imkân bulucu beraberlik yerine anarşinin tesiri altında uzun müddetler bocaladı durdu. Ekonomi alanında liberalizmin tatbikleri de daha az feci olmadı. Büyük sermayeli insanlar kullandıkları işçileri ve fabrika ürünlerini vücade getirmek için muhtaç oldukları ilk maddeyi yetiştiren ve nihayet büyük istihsali temin ettikten sonra koskoca müstahsil kitlesini baştan başa istismar ettiler. Bunun neticesinde bütün hakları çiğnenenler, liberalizmin yaptığı çatışmalardan doğan bu büyük nefret duyguları içinde karşı karşıya cepheleler kurdular, boğuştu, insan yığınları ardı arası gelmiyen bir kavga içinde yaşadılar. Liberal devlet sinesinde her türlü zarar ve karışıklık ve kavga unsurları yaşamağa müsaid bir zemin buldu. Çünkü her kes bir şey yaptı.

Liberalizmin  
can çekiş-  
mesi

Arkadaşlar; üzerinde daha çok durmağa değer bulmadızım bu mevzuu bitirmek için liberal devlet tipinin de bütün bu sebeblerle artık can çekişmekte olduğunu söylemeliyim.

**Liberal devletten Ulusal devlete**

Feodal devlet battı, onun yerine gelen liberal devlet de kendi içinden tefessüh neticesinde dünyanın her yerinde çöküyor. Yerine çeşit çeşit devlet tipleri kuruluyor.

Arkadaşlar; feodal devletten sonra gelen liberal devletin yıkılışı ulusal devletin doğuşu devrini getirmiştir. Ulusal devlet, keyfi bir idare değildir. Her kafadan bir ses çıkaran dağıtıcı bir idare demek de değildir. Bizim anladığımız ulusal devlet nizamlı bir idarede herkesin özel teşebbüsü demektir.

Bir takım insanlar (liberal devlet çöküyor, onun yerine sınıf devleti geliyor) diyorlar. Biz (hayır) diyoruz. Liberal devlet yerine kurulacak olan sınıf devletinin, ergeç mutlaka doğru yolu bulacağına ve muvaffakiyeti ancak ulusal devlet yoluna girmekle bulacaklarına kani bulunuyoruz.

**Türk işçisi**

Arkadaşlar; Türkiyede ulusal endüstri ilerlemektedir. Devlet kendi yapıcılık kuvvetini her alanda göz kamaştırarak bir muvaffakiyetle tebarüz ettirmekte iken hususî teşebbüslere açık bulunan sahada da birçok işler her gün ileri gitmektedir. Bütün bunların neticesinde memlekette geniş bir işçi sınıfı türemektedir. Endüstri açılmamız neticesinde mevcut işçilerimizin sayısı artacaktır. Gerektir ki, bu ileri gidişin tabii neticesi olarak artacak olan işçi sınıfları; klasik sınıf mücadelesi, liberal devletin her fena cereyana açık ruhunda doğup onun içinde beslenmiş olan ve ona karşı cephe alıp çalışmış bulunan ve gaye olarak onun yerine bir sınıf tahakkümü devleti kurmayı güden noktai nazarı takib eden cereyanlar, ulusal Türk devletinin değerli evlâtlarından ve yurddaşlarından ibaret olan bu yeni genç Türk işçi sınıfını zehirlemesine ön vermesin. Ve bu genç tabaka yurd için olduğu kadar kendileri için de felâket getiren yanlış duygularla zehirlenmesin.

Onun için yeni doğan bu işçi sınıfının patronlarla münasebatı noktasını bütün parti programının baştan aşağıya yazılışında ve anlaşılışında ruh olan ahenk, anlaşma, uyuşma hali-

ne irca ediyor. Aralarında uyuşma yolu yetmezse devletin ko-  
yacağı hakem yolu çatışmaları önliyecektir.

Programda Türkiyede grev ve luk-avt sınıf çarpışması ya-  
sak edilecektir.

Fakat bu yasak oluşun yanında, herhangi bir sermayedar fikrinin, kendisi kadar bu memleketin halkçılık zihniyetinden dolayı bir evlâdı olan işçiyi, haksız yolda tazyik edememesini temin etmek de lâzımdır. Onun yanında bir işçi kitlesinin topluluğuna tesanüt kabiliyetine güvenerek devlet varlığında esas olan sanayi mevcudiyetini tahrib etmesine de müsait bulunmamak gerektir.

İşçi ile iş ve-  
renin münasebetlerinin  
tanzimi

Bunun için grev ve luk-avtı yasak eden yeni programımız onun yanında işçi ile iş verenin münasebetlerinde, anlaşmalarını esas olarak koyuyor. Şu halde acaba korporatif bir devlet düşüncesi mi hâkimdir fikri hatıra gelebilir. Bunu da karşılamak için programımızda bir önemli madde vardır. Onu hatırlatayım: Türkiyede istismarcı yolda çalışacak tröstler ve karteller de yasak olacaktır. Bilirsiniz, nasıl marksist sosyalist fikir bir ulusu içinde sınıf duygusu ile besliyerek parça parça çatışma saflarına ayırır, bir sınıfı öteki sınıf aleyhine uğraşa sürükleyici telkinler yaparsa, müstahsillerin aralarında birleşmeleri ve elele vermeleri ve bu suretle müstehlikler aleyhine ilk bakışta bariz görünmiyen fakat hakikatte zararlı olan bir başka çeşit sınıf mücadelesine yol açar.

Tröstler ve  
karteller

Halbuki biz Türk varlığında bu müstahsiller - müstehlikler çatışmasına da yer vermeyeceğiz. Her gün kendisine maliyet fiatından kat kat fazla bir fiat empoze edilmek vaziyetinde bulunan ve istismar edenlere karşı yüreği nefretle dolu bir müstehlik kitlesi meydana çıkmasının da önüne geçmeyi esaslı bir prensip tutmuş oluyoruz.

Arkadaşlar; Türkiyede teklerin menfaati umumun menfaati sınırı içinde bulunacaktır. Bu sade bir edebiyat değildir. Bu, bugünkü hayatta gerçekleştirilmesi gerek olan bir düsturün tam ifadesidir. Bugünkü dünya durumunda, genel varlığı düşkün olan bir devlet ve ulus içinde kendisini gerçekten o ulusa, o devlete bağlı sayan bir yurddaşın, ne kadar şahsi

varlığı, ne kadar parası olursa olsun, kendi başına mesut olmasına imkân yoktur.

**Teklerin menfaati, umumun menfaati sınırı içindedir**

Arkadaşlar; bugün zenginlik de ferdî olmaktan çıkmıştır. En büyük varlık sahibi kazanmış olanların bile parası millî paranın durumuna bağlıdır. Şahsın parası devleın ve ulusun hakikî kuvvetine dayanmıyorsa, bu bir gece içinde mahvolabilir. Bir millet tehlike içinde iken herhangi hakikî bir vatandaşın, bu umumî tehlikeden masun kalmasına imkân yoktur. Ulusal bir tehlike herkese tesirini yapacaktır. Bunu anlayışı kit olanlar için anlatıyorum. Yoksa sizin bu sözlere ihtiyacınız yoktur. Devrimizde başının bağlı olduğu ulusun umumî şartları düzgün gitmezken tek adamın ne huzur ve ne de şeref noktasından güler yüzlü olmasına imkân yoktur. Şu halde programda tek adam menfaatini umumî menfaatin sınırı içinde göstermekle bir hakikati ifade etmiş oluyorum.

**Devletçiliğin tarifi**

Arkadaşlar; yeni programda devletçiliğin tarifini açık bir hale koyuyoruz. Eski programdaki tarifte (hususî teşebbüs serbesttir, devlet de iktisadî bakımdan istediği şeyleri yapmakta serbesttir) diyorduk. Sağınızda koyu liberal fikirdekiler ikinci cümleyi almadan diyorlar ki bana devlet karışmaz. Benden ne hesap sorabilir, ne beni kontrol edebilir. Ne yapacağım işin mahiyetini, ne kullanacağım ilk maddeyi, ne müstehlikten isteyeceğim fiatı, ne kullandığım işçinin hakkını sorabilir.

Öte tarafta bir kızıl marksist de her şeyi devletin yapacağını hususî teşebbüse bir şey bırakılmıyacağını ifade ediyor. Hakikat ne öyle, ne de böyledir. Bu noktayı yeni program aydınlatıyor. Bizim devletçilişimizin hakikî manası (hususî teşebbüsün serbest olduğu) fakat umumî menfaatler noktasından gerek olan her ekonomik teşebbüste devletin yapıcılık saha ve salâhiyetini açık bulunduruyor. Devlet kendi yapacak ve kurulmasını teşvik ve himaye ettiği endüstriyi kontrol da edecektir.

**Hususî teşebbüsler**

Arkadaşlar; Türkiyede hususî teşebbüslere bırakılmış herhangi bir iş yalnız teşebbüsü alanların kabiliyetinden kuvvet olarak büyümüyor. Türkiye gümrük kapılarını büyük duvarlarla örmüştür. Millî sanayii ilerletmek için her kolaylığı ve her imkânı temin etmiştir. Devlet bütün bu yardımlarla beslediği ulusal endüstrinin kontrolsuz çalışma ile ulusu istis-



mar etmesine kayıtsız kalmaz. Türkiyede ticaret serbestliği-  
nin yanlış anlaşılmaması için de bir noktayı izah edeceğim.

Programda ticaret serbestliği eskisi gibi kalıyor. Fakat sermaye nominal çalışacaktır. Rasyonel istihlal için sermaye tekniğe istinad edecektir. Nomal çalışmayan sermayenin hı-maye ve teşviki mevzuu bahis olamaz.

**Sermayenin  
nomal çalış-  
ması**

**Kredi**

Arkadaşlar; bu bahsi daha fazla uzatmadan kredi bahsine geçiyorum. Krediler için yeni programda mühim noktalar vardır. Tatbikat ilerlelikçe toprak ürüncüsü ile beraber her küçük sanat sahibi, esnaf, balıkçı, süngerci her çalışma kolu kendisine nomal şartlar içinde kredi bulabilecektir. Emlâk bankasının şimdiki şekline de program dokunmuştur. Mevcud dar sermayenin dar bir mıntakada akar ve irad getirici binalara tahsisi yerine geniş mıntakada yurddaşa yuva teminini göze-  
tiyoruz. Büyük akar, depolar, apartmanlar sahiblerine kredi vermiyerek yurddaşı yuvalamak üstün iş sayılacaktır.

Arkadaşlar; Programımızın zaten özünü söyledim. Parti hükümetinin kendisine önemli iş edindiği, Türk köylüsünü topraklandırmak işine de yeni programda yer veriyor. Bunun için hususî istimlâk kanunları yapılmasını göz önünde tutuyoruz. Tabîdir ki teşkilâtı esasiye kanunu icab ederse diğer kanunlar buna göre düzeltilecektir.

**Yurddaşların  
yuvalandırıl-  
ması**

Şimdiye kadar söylediklerimi biribirine ekleyip Parti si-  
masının bir sephesini gösteren işlere toptan bakınca ulusçu vasfımızın mükemmeliyeti yuva bağı ile, toprak bağı ile aileci hüviyetimiz birden görünür. Türkiyede yurddaş yuva sahibi olacak, ev sahibi olacak, Türk vatandaşı toprağına sahib olacak ve çiftçi topraklanacaktır.

**Çiftçinin topraklandırıl-  
ması**

Nihayet bütün bunların yekûnu olarak Türk ulusu toprağına, işine, yuvasına bağı olarak her türlü zehirli rüzgârlardan ve zararlı dağıtıcı fikirlerden telkinlerden korunmuş olacaktır.

Arkadaşlar, yeni program her şeyde plân ve program istiyor. Bilirsiniz ki bizim bir demiryolu programımız vardır. Zaman zaman bizim partimize, hükümetimize ve çalışmalarımıza hafif görüşlü bazı insanlar tarafından isnatlar yapıldı. Bundan dört yıl evvel yazılı programımız yoktu. Nizamname vardı. Ana prensiplerimiz kısaca orada yazılı idi. Biz her şeyden

**Plânla İleri  
leyiş**

önce yazı sonra iş değil, önce işi sonra yazıyı tercih ettik. Demiryollarına başladık. Devlet bunu kendi varlığına esas edindi. O zaman şimdikininki yarısından az olan devlet bürcesinin üçte birini bu işlere veriyorduk. Bunu yaptığımız zaman bu iş programsız yapılıyor diyenleri biz dinledik. Sanayi kalkınmamız için vakit erişti. Önce bu iş için yapılmış olan aynı şikâyetler kulağımızdadır. Devlet ekonomisinde plân yoktur dediler. Arkadaşlar, plân gerçi yazılı çizili bir şeydir ama, büyük plân bütün bu ana fikirleri idare edenlerin ruhundaki, kafasındaki büyük enerjinin, büyük anlayışın tekâsüf etmiş heyeti mecmuasının halidir. Yazılı plânları beşeriyet çok görmüştür. Büyük ana plân yazıda ve çizide değildir. Yeni Türkiye'nin kuruluşu ve doğuşu fikir olarak büyük dimağa düşüp orada yeni doğan bir yıldız gibi ilk parladığı gündenden beri Türkiye'de ne oldu ne oluyor, ne olacaksa bunun hepsi büyük eserin ana plânına, büyük bir anlayışla ve heyecan ateşi içinde istikamet verişindedir. O plân bütün plânların ana plânıdır.

Hulâsa bu programda bu plân işini yazı tarafından da daha geniş bir hale getiriyoruz. Ekonomi gibi bayındırlık, kültür işlerimiz teşkilâtımız, halk terbiyesi teşekküllerimiz, hep plânlaştırılacaktır.

Ulusça teşkilâtlanma, halk terbiyesi işlerimiz de plânlanaacaktır. Bütün bu işler görülebilen çizgiler halinde, hükümetin hepimizin müşterek kovalayışımızın kolaylaşması için vuzuhlu hale getirilecektir. Bu plânlanış içinde ekonomi alanında hususî teşebbüs, umumî teşebbüs hep ana çizginin içinde yer alacaktır.

Türkiye, politik bakımda olduğu gibi ekonomik bakımdan da bir iş bütünlüğü arzedecek hale gelecektir. Yeni program bu birliği ve bu manayı hassaten tesbit etmiştir.

#### **Ulusun teşkilâtlanması**

Arkadaşlar; devletin teşkilâtlanmasının yanında ulusça teşkilâtlanma bir ana fikirdir.

Devlet teşkilâtı büyük bir varlık ve kuvvettir. Bizim anlayışımıza göre egemenlik kaynağından kuvvetini aldığımız ve bunun da sade bir sözden ibaret olmadığına inandığımız ulusu, devlet teşkilâtının yanında onun ile beraber, onun içinde ona kuvvet olacak surette kıymetlendirmek için bu toplanışa ve bu birleşmeye ihtiyaç vardır.

Şimdi burada Türk gençliğinin yavaş yavaş ilerleyecek teşkilâtını göz önüne alıyoruz. Ve buna programda yer veriyoruz. Gençlik için okunacak maddelerde göreceksiniz yüksek vazifeleri programda bunların teşkilâtına dokunan kısımlarda sayıyoruz.

Klâsik mekteb terbiyesinden başka halk yığınlarını geniş bir halk terbiyesine kavuşturmak için — göğsüm kabararak söylüyorum — Atatürkün bu yüce kürsüden övücü bir dille bahsettikleri halkevlerini halk terbiyesine esas olacak bir şekilde genişleteceğiz. Ayrıca gençliğin terbiye edilip yetiştirilmesine önem vereceğiz. Arkadaşlar, gençlik terbiyesine, yığın terbiyesine dokunurken halkı ve gençliği kafasını kullanmadan, yat dediğimiz zaman yatar, halk dediğimiz zaman kalkar sürüleşmiş bir yığın haline getirmek istemiyoruz. Öte taraftan programımızda disiplin sıkı bir yer almıştır. Her zorlu işin başarılmasında muvaffakiyet temin eden şey disiplindir. Türkiyenin şimdiye kadar yendiği ve bundan sonra da yenmesi lâzım gelen işleri küçümsemek doğru değildir. Onların, büyük vasıflarla ileri günlere hazırlanacak birer mevcudiyet olduklarını hatırdan çıkaramayız. Onların toplanma, birleşme ve çalışmalarında disiplini çok büyük yer ve rolü olduğunu önemle göz önünde bulundurmalıyız. Fakat bunun yanında hiç bir kimseye misal getirmeden nefsimi geri tutarak şunu da söylemek istiyorum Türk gençliğini zekâsını kullanmadan itaat eder hale getirmek, bizim maksadımız dışındadır. Biz Partice inanıyoruz ki millî sermayelerin en büyüğü en değerlisi millî zekâdır. Ve o beslenmelidir. Millî zekâyı söndürüp öldürecek ve inanmadan, bilmeden beraberliğe yürüyecek bir varlık bugün için bir disiplin manzarası gösterir. Fakat bu şekilde yürür gibi görünen bir varlığa günün birinde zorlu hadiselerin şiddetli tokmağı vurduğu zaman dıştan kuvvetli, millî varlık gibi görünen o topluluk, onun prensiplerini hazmetmediği, kafasını ona inandırmadığı, kalbini ona vermemiş olduğu için zorlu vaziyetler karşısında derhal dağılmaya, çökmeğe mahkûm olur.

Biz Türk gençliğini, disiplinli, fakat manevî varlığını yükselterek ruhlarını en iyi icablara göre beslemeliyiz. Herhangi bir güçlü darbe karşısında kafasını kullanmasını bilecek, te-

Halk ter  
yesi, genç  
ğin yetiştiril  
mesi

Gençlik t  
biyesinin a  
şartları

Disiplin

Millî zekâ  
değeri

şebüs alma, karar verme ve zorlukların üstüne varma gibi yüksek hassalarla onları zor vazifeler için yetiştireceğiz.

**Çi ve esnaf** Türk işçisini ve esnafını da teşkilâtlandırmak programımızda yer almıştır. Bu teşkilâtlandırış bildiğimiz klâsik işçi teşkilâtlanmasından başka üstün ve ulusal fikirlerle olacaktır. Biz onları devrini yaşamış, hükümleri geçmiş ve ihtiyarlamış olan sosyalist cereyanların verdiği yurd içinde yurddaşa karşı mücadele yollarile değil, kendi ulusal anlayış ve zihniyetlerimizle kuruma bağliyacacağız. Türk işçileri bir kavga, bir ayrılık unsuru olmayacaklar, onlar ulusal Türk devletinin babasına, varlığına içten inanarak yardımcı bir destek olacaklardır. Programda kültür işinde prensipli ve programlı çalışma hususî bir malde ile tesbit edilmiştir. Yeni üniversitelerin açılması önem verilen bir nokta olarak kaydedilmiş dil, tarih ve güzel sanat işleri kuvvetle kaydedilmiştir. İlk tahsil için yeni bir formül teklif edilmiştir .

**Kültür işleri** Arkadaşlar; biliyorsunuz ki bu müşterek bir derttir. Bu ulu Atatürkün bizlere kadar, halk yığınlarına kadar her türkün bir gün önce kotarılmasını istediğimiz büyük meselelerden biridir. Dün gün doğuncıya kadar çalışan kurultay dilek encümeni de buna uzun zamanını hasretmiştir. İki milyona yakın çocuk okumak ihtiyacındadır. Bunun ancak dörtte birini okutacak çare ve vasıtamız bulunuyor. Şimdiki vasıtaları ve bunları tabîî arttırma yollarile hedefe gittiğimiz takdirde normal yoldan bu işin tam görülmesi için uzun yollara ihtiyaç vardır ki, buna hiç bir yurddaşın tahammülü olmadığı görülüyor. Bunun için Parti Umumî Reislik Divanı belki sizlerin de bulabileceğiniz, pratik bir çare olabilir düşüncesile Türk çocuklarını az zamanda mümkün olduğu kadar daha çok okutmak için bir formül teklif etmiş bulunuyor. Köy çocuklarını kısa zamanda okutacak bu tipten başka normal ilk tahsil beş sene olacaktır, maddesi okunduğu zaman bunun üzerinde durulacaktır. Bundan şimdi uzun uzadıya bahsetmek lüzumsuzdur. O vakit lâzım olursa fikirlerimi arkadaşlara bildirmeği vazife bilirim.

**Demokrasi** Arkadaşlar; bütün bunlar düşünülüp ve konuşulurken, hattâ şimdiden akislerini görüyorum: (Ya demokrasi ne oldu diyenlar var. Pekâlâ devletçilik vasfı kabul olunacak, ulusal birlik, disiplin ve saire... Fakat demokrasi diye bir şey de var-

dır, bu nereye gidiyor) diyenler var. Bu mukadder suallere de buradan cevap vermezsem sözlerimin eksik kalacağını tahmin ediyorum. Bundan dolayı kısaca izah için sizleri biraz daha rahatsız edeceğim.

Arkadaşlar; bilirsiniz, demokrasinin kısaca tarifi (halk tarafından halk için) dir. Halktan gelen seçimle iş başına geçenlerin çalışmaları halk için olmalıdır. Yani bir adam kendiliğinden ben şuyum, buyum diye iş başında bulunmıyacaktır. Onu; ulu varlık, ulus, vazifeli kılmalıdır. O da çalışırken kendi için değil, ailesi için değil, kendi ihtirası için değil, halk yığınının umumî menfaatleri hedefini gütmelidir. Demokrasinin öz tarifi budur. Bu tarifi böylece aldıktan sonra şekilleri, usulleri, yolları tatbik edileceği yurdun ve ulusun karakterine, tabiatına, iklimine göre çeşitlenir. Bu usuller zaman zaman yer yer, çeşid çeşid kullanılmış, bırakılmış, değişmiştir. Bizim sıyasal yaşamamızda idarenin halk tarafından ve halk için oluşunu tebarüz ettirecek noktaları şöyle sıralayabilirim: Bir defa bizde, devlet varlığında (kuvvet birdir) yani (tevhidi kuva) dediğimiz ana prensip hüküm sürer; o da ulustur.

Her şey ulustadır. Ulus kendi adına bir kurultay seçer. Bu kurultay da içinden bir cumur başkanı seçer. Cumur başkanı iktidar mevkiine seçtiği hükümeti kurultaya arzeder. Hükümet ulusun karşısına kendi adına çalışan kurultayın huzuruna çıkarak kendisini beğenilmeğe arzeder. Beğenilmezse bırakır gider bir başkası gelir. Bu şekil câli bir iş değildir. Bu, hakikat olarak böyledir. Türkiye Büyük Millet Meclisinde daha sesi kulağımızda çınlayan hadiseler olmuştur. Kamutay kendi hükümetini kendinin kabul ettiği hükümetin uzuvlarını, murakabeden hangi an fariğ olmuştur. Sade murakabe değil, millet meclisi vekilleri iskat etmiştir ve divanı âliye göndermiştir. Bunu yapmak kudreti bugünkü kurultaydaki şahısların her birinin ahlâkında, karakterinde ve heyeti umumiyenin mahabetinde her an kendisini gösteren bir vazife olarak mevcuttur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi her sene belli günde davetsiz iş başına gelir. Ancak kendi karariyle yenilenir. Türkiye'de sade kurultay değil her iş seçimlidir. Hususî cemiyetler-

Kuvvet birdir  
Ulustadır

den bahsetmiyeceğim. Fakat köylerde, vilâyetlerde, hususî idarelerde ve belediyelerde seçimle iş başına gelirler. Buldukları idareyi kendi kendilerine tanzim ederler. Bunlar devletin resmî teşekkülleridir.

Parti hayatımızda da her iş seçimlidir.

Bundan sonra demokrasi anlayışımızı gösterecek olan ve parti çalışmamızın mühim bir parçası olan dilekler bahsına geçmeliyim. Her yıl yurdumuzun dört köşesinde binlerce parti kongreleri toplanır, bütün ihtiyaçlar elenir, alınan kararlar vazife başındaki resmî makamlar katında kovalanır.

İsteklerin mümkün olanları yapılır, veya yapılmamasının sebebi söylenir. Arkadaşlar, bu ulusun arasız bir surette devlet çalışmasına iştiraki demektir. Yalnız bir şekil olarak değil, ben göğsümü gererek bu partinin genel kâtibi olmak onuru ile söylerim ki, dünyanın hiç bir yerinde hiç bir sıyasal parti böyle bir çalışma yapmamıştır ve yapamaz.

Bizim bu cesaretimiz birbirimize inandığımızdandır, olgunluğumuzdandır. Tuttuğumuz yolun iyiliğini bildiğimizdendir. Fakat nihayet partinin hükümetten, icra makamlarından beklediği şey mümkün olanın yapılması ve yapılmıyorsa dakikaten yapmak imkânı ve takati olmadığı izahıdır. Yapılması mümkün olan her şeyin mutlaka yapılacağına inanıyoruz. Bu mekanizma her gün daha iyi işliyen bir hal alıyor. Kurultayda bakanların parti ile birlik çalışması ve dileklere verilen ehemmiyeti görüyorsunuz. Bundan daha demokratik manzaralar bulup göstermek kolay değildir. Dahası var, hangi devlet, bilhassa bizim gibi çok yeni inkılâb yapmış olan bir devlet, herhangi bir genel sevinç gününde yurdun her kasaba ve şehrinde, yüzlerce halk kürsüsü kurup da: Canı istiyen buraya gelsin düşüncelerini söylesin, demeğe cesaret eder Evet yüzlerce halk kürsüsü — adından Halk Fırkasının kürsüleri anlaşılmasın, tabii siz böyle anlamıyacaksınız, böyle anlaması ihtimali olanlar için söylüyorum — bu kürsülerde binlerce, on binlerce nutuk ve konferans verildi. Bu umumî tezahüre göre ulusumuzu fikirlerimizi anlamada ve bunlara inanmada uygunlaşmasını gösterir.

Arkadaşlar; bütün bunlar hakikaten derinden demokrasi tezahürleridir. Burada bir şeye daha dokunacağım:

Yeni programa göre de Türkiyede intihab iki dereceli olacaktır. Biz saylav seçimini bir dereceli yapmak yolundaki samimî emelimizi bundan evélki programda kaydetmiştik. Yeni programda (yurdun genel şartlarına göre) iki dereceli intihab sistemine devam edeceğimizi söylüyoruz. Günün haline göre seçici, saylav namzedinin şahsı hakkında hiç bir fikir edinmiş değildir. Bir yurddaşı hiç tanımadığı, bilmediği ufuktan gelmiş bir ses üzerine, bir isim üzerine evet, hayır demeğe sevkediş mi daha demokratiktir, yoksa şahsını tanıdığı ikinci kademede insanlar seçip de onlara (biz size güveniyoruz, reyimizi veriyoruz, siz de adımıza olarak güvendikelrinize verin onlar Kamutaya gitsin) demek mi daha iyidir?

Arkadaşlar; İsviçrede referandum sistemi vardır. Millet toplanır ve kanuna reyini verir. Elbette demokrasinin en ileri tatbiki budur. Meselâ Fransa bunu neye yapmıyor. Elbette İsviçrenin şartlarına uyan bu usulün Fransada tatbik imkânı bulunmuyor. Biz de kendi şartlarımıza göre bugün ondan bir fazla derece ile seçimi yapmak vaziyetinde bulunuyoruz.

Demokrasi bir nas, bir âyet değildir. Bir ruh, bir espri ve bir manadır. Yapılan işler akıl denilen bir süzgeçten geçirildikten sonra muhit denilen bir icaba uydurulduktan sonra tatbik edilirse fayda verir, kök tutar. Zigana dağının üzerine portakal ağacı dikilmez. Biz filân millet ve yahud filân yerde böyle yapmışlar, biz de aynıni tatbik edelim, diyenlerden değiliz. Biz memleketimize uygun olan ulus işine elvereni tatbik ederiz. Ve ulus işlerinde taklid ve dış görüşle beğendirme yerine hayata uygun yolları doğru buluruz.

Hayata uygunluk

Şimdi yeni nizamnamade geçen bazı ufak tefek yeni şeylerden bahsedeyim: Programda olduğu gibi yeni nizamname değişmelerinde de geçen dört yılın tecrübelerinden çok faydalandık. Parti hesap mürakabesi denen iş sistemlendirilmiştir. Merkezde tatbik ettiğimiz dıştan mürakabe usulünü vilâyetlere de tatbik edeceğiz.

Mizamname -  
deki değiş-  
melerin tec-  
rübeleri

Arkadaşlar; bilirsinizki siyasal parti için hesap işi çok önemlidir. Bunu söylemekte ve ele almakta fayda vardır. Her şeyi iyi idare ediniz. Politikada muvaffak olunur. Fakat hesabınızda bir kuruluş bozukluk varsa her işinizi fena görürler. Bu

Parti hesap-  
larında titiz-  
lik

sebeble partide hesapları sıkı bir nizama almak çok yerindedir. Yeni nizamnamede bu yer alınmıştır.

Hükümetle temas

Arkadaşlar; dilekler tezkeresinin başında da 'tebâriüz' ettirdiğimiz gibi geçen dört yıl herhangi bir partinin kendi hükümeti ile teması işinde yapamıyacağı derecede bir uygunluk ve övünülecek bir dille söylemeğe değer bir ahenk ve kaynaşma içinde geçmiştir. Bunu yavaş yavaş vilâyetlerdeki arkadaşlara da sindirmek önemli bir iştir. Onun için birkaç satırlık temas esası koyduk.

Sahibi partili gazeteler

Sahibi partide olan gazetelerin dikkat noktalarını çekecek hususları izah ettik. Burada cezaî inzıbat maddeleri de göreceksiniz. Günlük çalışmalara ait bazı ehemmiyetli noktaları da değiştirdik. Partiye giriş için takdim usullerini ve yeni partililerin bağlantılarını kuvvetlendirdik. Parti sayıtlarının meşguliyetlerini yeni nizamname daha dikkatle göz önüne alıyor. Hasılı arkadaşlarımız bütün bunlarla her geçen yıldan sonra o geçen yılın görgüsü ile öndeki yıl için daha görgülü, daha tecrübeli, daha kuvvetli olmayı göz önünde tutan partimiz, tıpkı böyle çalışan hükümetimiz ve devletimizin yanında, dört yılın hâdiseleri üzerinde tetkikler yaptıktan sonra vücuda getireceği eserle önümüzdeki dört yıl için daha çok değere çıkacaktır.

Ulusal birlik, en büyük kuvvettir

Arkadaşlar; ortada gözle görülmiyen ulusal bir kuvvet vardır. Bu, gözle görünmez, elle tutulmaz, eni boyu ölçülmez bir şeydir. Fakat insanlığın medenî yaşayışında promötör olan, tutan, koruyan, alıp götüreren maddî ve manevî her işte devletlere destek olan en büyük tılsım bu kuvvettir. Bu ulusal birlik kuvvetidir. Biz bu kuvveti her gün biraz daha besleyeceğiz.



## Cümhuriyet Halk Fırkası Programının izahı için Recep Beyin konferansı

Muhterem arkadaşlar ;

Cümhuriyet Halk Fırkasının yeni nizamnamesi Fırka teşkilat ve mensublarına mühim bir vazife yükletmiştir. Bu vazifeyi yapmak için Fırkanın prensiplerini her vesileden istifade ederek bütün vatandaşlara izah etmekle mükellefiz.

Ben bu vazifeyi yerine getirmek için Cümhuriyet Halk Fırkasının yeni programını izah etmek teşebbüsünde bulunuyorum : Yeni nizamnamemiz, Umumî İdare Heyetinin tesbit edeceği mevzular dahilinde Fırka teşkilatımızın yer yer konferanslar tertip etmelerini de emreder. Umumî İdare Hey'eti diğer mühim işler arasında bu işin de tanzimi için çalışıyor. Benim bugün konferansım aynı zamanda Fırka arkadaşları yapacakları bu vazifeler için de bir başlangıç olacaktır.

Yeni programımız bir taraftan millî mevcudiyetimize temel olan yüksek inkılâp mefhumlarını tesbit ediyor ; diğer taraftan da Devlet kudretini ve milletin saadetini temin için bugün ve yarın takip oluncak esas yolları prensipler halinde ihtiva ediyor. Bütün bunları kısa bir konferans mevzuu içinde arzu edilen genişlikle izah etmek mümkün değildir. Bu sebeple programımızın her noksanının kısım kısım ve madde madde tahlilini ve izahını ayrıca neşri mukarrer olan bröşürlere bırakıyorum. Ben bugün daha ziyade programımızın ihtive ettiği yüksek prensipleri mütalea ederek program hükümlerinin hakiki hayattaki ihtiyaçlara ve muasır fikir ve cereyanlara uyan ahengini tebarüz etti-receğim. Yeni programımızın anlaşılmamış veyahut yanlış anlaşılmış gibi görünen noktalarında sözlerimi biraz uzatmağı iltizam edeceğim.

### Programın methal kısmı :

Fakat bundan evel Cümhuriyet Halk Fırkası programının bugünkü şekli bulması için takip edilen yollar ve tekâmül safhaları üzerinde kısa bir duruş yapmak yerinde olur. Esasen yeni programın bes on satırdan ibaret olan methal kısmı, yeni prensiplerimizi Fırkanın doğuşuna ve o gündenberi inkılâp yolunda atılan adımlarla bağliyor.

Programımızın methal kısmı şu cümle ile başlıyor :

( Cümhuriyet Halk Fırkasının programına temel olan ana fikirler, inkılabımızın başlangıcından bugüne kadar ki filiyat ve tatbikatta aşikârdır. )

Filhakika memleketin son on iki senelik tarihi, siyasi cepheden Cümhuriyet Halk Fırkasının tarihidir. Bu tarihte memleketin askeri istilalardan ve ahdi kayıtlardan kurtuluşu, son devirlerinde en zararlı bir düşman haline gelen Saltanat idaresinden kurtuluşu, cehalet ve taassubun hakimiyetinden kurtuluşu ve nihayet bütün bu enkaz üzerinde yeni ve kudretli bir devletin kuruluşu yazılıdır. Cümhuriyet Halk Fırkası, bu kısa tarihine rağmen Osmanlı İmparatorluğu devirleri de dahil olduğu halde Türkiyede vücut bulan bütün siyasi fırkaların en uzun ömürlüsü ve en müşkül şerait içinde büyük idealleri tahakkuk ettirmek noktasından da en mazhariyetlisidir.

Bunula beraber Fırkamız haricî, dahilî, ahtî ve ananevî bütün müşküllerle mücadele etmek ve onları yenmek yolunda bütün dediklerini ve düşündüklerini yapmış olmakla mümtazdır.

Cümhuriyet Halk Fırkasının bünyesi, Anadolu ve Rumeli Mudafaa Hukuk Cemiyetinin asalet ve kahramanlık mayası ile yoğrulmuştur. O zamanki Mudafaa Hukuk Cemiyetinin esasları ile bugünkü Halk Fırkasının prensipleri yanyana mütalea edilir ve geçen on iki sene içinde tatbikat ile memzuç olarak program ve prensiplerde yapılan tekâmül kademe kademe gözden geçirilirse bugünkü programımızın zamanın ve şeraitin icaplarına uygun mantiki bir teselsülden doğduğu anlaşılır. Burada zaman zaman Fırkamıza tevcih edilmiş olan programsızlık isnatlarına cevap vermek istemiyorum. Böyle bir teşebbüs konferansının hacmini esas maksadı bozacak bir mikyasta büyütür. Yalnız bu mevzuda şunu söylemek isterim.

Bugün bana izah mevzuu olan Cümhuriyet Halk Fırkası programı her hangi bir gün oturulup yazılmış bir eser değildir. O, Fırkanın bütün ömrü boyunca yapılmış ana işlerin ve söylenmiş ana prensiplerin teşkil ettiği kaideler üzerine bina edilmiştir. Dünyanın yeni hayat telakkileriyle memleketimizin hususiyetleri göz önünde tutularak halin ve istikbalin ihtiyaçları da derpiş olunmuş ve vatan işleri hakkında vatandaşın bütün esas düşüncelerine cevap olacak prensipler programımıza konmuştur.

### **Programın Esasları :**

Bu umumî izahattan sonra programın esaslarına geçiyorum.

### **Fırkanın ana vasıfları :**

Cumhuriyet Halk Fırkasının ana vasıfları şunlardır:

Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Layıklık ve İnkılapçılık...

Bu vasıflar programda kısa formüller halinde ifade edilmiştir. Maamafih programın diğer fasıllarında yazılı prensiplerin hey'eti umumiyesinde bu ana vasıfların hâkim manası hiss olunur. Ben her vasıf hakkında Fırkanın noktai nazarını izah ederken programın diğer taraflarında yazılı bulunan ve esas fikrin tenvirine yarayan diğer fikirleri de alacağım. Bundan başka sırası geldikçe fikirleri fikirlerimize uymayanların düşüncelerini samimiyetle mütalea ederek ve prensiplerimizin bütün tebarüz noktalarını birbirine bağlayarak programımızı ana vasıflarla çerçevelemiş ve bir bakışta mütalea edilebilir bir levha haline koymağa çalışacağım.

### Cumhuriyetçilik:

Cumhuriyet, geçirdiğimiz büyük mücadele neticesinde istihsal olunan milli kazançların ve inkılap neticelerinin en üstünü, en kıymetlisidir. Bu itibarla Fırka, Müdafaa-i Hukuk teşkilâtından Halk Fırkası haline inkılap ettiği sırada bu vasfı kendi isminin başına koymuştur. Türkiyede kanunlar en mühim mefhumlar üzerinde münakaşa yollarını az çok açık bıraktığı halde Teşkilatı esasiye kanunu Cumhuriyet şeklinin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından dahi değiştirilmesi hakkını tanımamış ve hattâ bunun teklif ve müzakeresi imkânını ortadan kaldırmıştır.

Fırkamız, Cumhuriyetin, millî hakimiyet mefhumunun en eyi ve en emin surette temsil ve tatbik eder devlet şekli olduğuna kanidir.

Bu münasebetle millî hakimiyet mefhumunun başlarında bir hükümdarın bulunduğu bazı devletlerde de mevcut olduğu hakkındaki fikirlere temas etmek faideli olur. Kanunların intihab ile vücade getirilen meclisler tarafından yapılması hükümetin yalnız bu meclislere karşı mes'ul bulunması ve mühim devlet işleride son sözün mecliste bulunması başta bir hükümdarın mevcut olmasına rağmen nazarı olarak millî hakimiyeti ifade edebilir. Fakat mücerret hakikat arayan bir gözle Dünyaya bakıldığı zaman bu tarife uyan kaç devlet görmek kabildir? Şekilleri ve tatbikatı bu yolda görülen sayılı devletlerde millet vekillerinin yaptıkları kanunların ve verdikleri kararların sadece bir merasim icabı olarak hükümdar tarafından imzalanması ve meclislerin itimadına bağlı olmakla beraber hükümetlerin millet tarafından intihab edilmemiş bir devlet reisi tarafından teşkilî millî hakimiyet fikrini esasında yaralayan bir arıza teşkil eder. Bundan başka bir millet ne kadar olgunlaşmış ve yetişmiş olursa olsun hükümdarlık saraylarının zararlı nüfuzunu devlet işlerinden büsbütün sürüp çıkarmak kolay bir şey değildir. Bu itibarla Cumhuriyetin millî haki-

miyeti en iyi en emin surette tecelli ettirecek yegane Devlet şekli olduğu hakkındaki Fırka prensibimizin isabeti meydandadır.

İzahatımıza göre kemale ermiş en yetişkin bir milletin başında en iyi bir hükümdarın mevcut olması halinde bile millî hâkimiyetin tam tecellisine imkân olmamak lâzımgelir. Bu vaziyeti kendi hayatımıza tatbik ile bir netice çıkarmak için 1908 senesine kadar devam eden meşrutî saltanatın tarihine bakmak kâfidir.

Meşrutiyet devrinin birinci hükümdarı meşhur 31 mart faciasının faili idi. O devrin ikinci hükümdarını zati idareden mahrum, makamın nüfuzunu bazı zevata kaptırmış zavallı şuursuz bir hasta olarak tanıyıyoruz. Üçüncü hükümdar millet ve memleket aleyhine düşmanlarla birleşen ve nihayet hiyanetinin cezasından ancak o zamanki düşmanlarımızın himayesi altında ecnebi memleketlere kaçmak suretile kurtulan bir bedbaht idi.

Osmanlı İmpratorluğunun Türk milletine ağır zararlar ve yükler bırakarak yıkılmasını hazırlayan derin ve mütenevvi sebeplerin başında saltanat idaresi şeklini görmek doğru olduğu gibi en ağır şart içinde yeni ve müstakil Türk devletinin doğmasına sebep olan âmiller arasında da millî hâkimiyet mefhumunun ve onun en mütakâmil şekli olan cumhuriyet idaresinin tesirini kabul etmek en isabetli görüş olur.

Beşeriyet artık hükümdarlık idaresi şeklini yalnız zararlı değil, aynı zamanda millî şeref için ağır görececek bir seviyeye yükselmiştir. Her yerde eski hükümdarlıkların yerlerini bir biri ardından cumhuriyete bıraktıklarına şahit oluyoruz. Tabii şart içinde doğan yeni devletlerin hepsi cumhuriyet şeklini alıyorlar. Bu itibarla da Osmanlı İmpratorluğunun mabadi değil, yep yeni millî bir devlet olan Türkiyenin kuvvetini artıracak ve şerefini yükseltecek tek idare şekli cumhuriyettir.

Bütün dünya cumhuriyete gidiyor. Cumhuriyet bayraklarının bütün dünyada zafer kazanacağı günleri uzak saymamak lâzımdır. Cumhuriyet şekli yalnız milletlerin kendi içlerinde, kendi işlerini tanzim noktasından değil, bütün dünya milletlerinin anlaşmalarını kolaylaştırmak maksadı içinde en iyi ve en istidatlı bir idare şeklidir. Bütün bu sebeplerin tesiri altında Fırkamız Türkiyenin yalnız inkişafı ve saadet sebebi olarak değil, vatanın istiklâli ve mevcudiyet şartı olarak dahi cumhuriyeti kök ve temel saymaktadır. Ve bunun için Fırka kendi imanının mahsulü ve kendi emeğinin meyvesi olan cumhuriyeti ( her tehlikeye karşı her vasıta ile müdafaa edeceğini ) programında tasrih etmiştir.

### **Devletin esas Teşkilâtı :**

İzah edelim Cümhuriyet esaslarında memleket efkârı umumiyesinin aynı fikirde bulunduğuna kaniiz. Fakat bizim istediğimiz cümhuriyetin

esas simasını çizmek için programımızın devletin esas teşkilâtı hakkındaki kısmını da ilâve etmek icabeder. Fırka programına göre : ( Türk milletinin idare şekli vahdeti kuva esasına müstenit olan bugünkü devlet şeklimizdir. Bu şekilde Büyük Millet Meclisi, millet namına hâkimiyet hakkını kullanır. Reisicümhur ve İcra vekilleri hey'eti onun içinden çıkar, hâkimiyet birdir, kayıtsız şartsız milletindir. Devlet teşekküllerinin en muvafıkı budur. )

Bu bapta bir konferans zemini için fazla sayılacak olan akademik tafsilattan sarfı nazar ediyorum. Yalnız programın bu metnini biraz genişletmek mümkündür. Bu metin, bizim için çok esaslı bir nokta olan millî hâkimiyete bağlılık fikrinin sadık ve samimî bir ifadesidir. Bu şekilde her kuvveti millî kaynağa bağlamak asaleti ve bunun yanında devletin işlemlerini kolaylaştıran bir amelilik vardır.

Türkiye Cümhuriyetinde bütün mevcudiyet milletin kendisidir. Bütün otoriteler ondan doğar, ondan kuvvet alır. Bizim bu yoldaki prensibimiz kendisinde meclisten ayrı bir mevcudiyet mahiyeti ve ekseriyet müşkül zamanlarda Millet Meclisi ile çatışmak salâhiyetini gören bir icra kuvvetini kabul etmemektir. Fırkamız cümhuriyetsiz bir Türkiye'nin yaşamasını mümkün görmediği kadar memleketimiz için vahdet kuvvadan ayrılan cümhuriyet idaresini de payidar ve muvaffak telakkî etmiyor. Diğer taraftan ileri ve nazari bir vahdeti kuva fikrinin icra kuvvetini muvaffakiyetten alakoyacak, hattâ bazen felce uğratacak mahzurlarını karşılayan hükümlere ve icra kuvveti ile teşri selâhiyet arasındaki iş bölümü esaslarına da ehemmiyetle sadık bulunuyoruz. Teşkilatı Esasiye kanununda bu hükümler vardır.

### **Milliyetçilik :**

Cümhuriyet Halk Fırkası Türkiyenin yaşaması, ilerlemesi ve bakası için milliyet vasfında en büyük kuvveti görmektedir. Fırka programımız millet ve milliyet tabirlerini bazen çekip uzatan bazen sıkıp darlaştıran; fakat her iki halde de memleket için büyük zararlar getiren ölçüsüz mahiyetten kurtarmıştır. Program metnine göre ( Türk içtimai hey'etinin seciyelerinin ve başlı başına müstakil hüviyetini mahfuz tutmak esastır. ) Ve fakat bu fikirde bazen kaba bir gurur halini alar ve dünyanın ileri gidişi muvacehesinde küskün bir infirada yol açar sıkı hodbinliğe Fırkamız telakkilerinde yer yoktur. Programımız ( terakki ve inkişaf yolunda ve beynelmilel temas ve münasebetlerde bütün anasır milletlere muvazi ve onlarla bir ahenkte yürümeyi ) Hassaten kaydediyor. Fırkaca Türk milleti büyük beşeriyet ailesinin bir uzvudur. Ancak milletimizin hususî seciyelerinin ve müstakil hüviyetinin mahfuz kalması için her nereden gelirse gelsin ve her ne mahiyette olursa olsun beynelmilelcilik cereyanlarına kapılmanın millî felâketler

doğuracağına kanlız. Her ferdimizin bundan dikkatle kaçınmasını lüzumlu görürüz. Programın iktisat kısmında amele ve işçilerimiz için milliyetçilik şartını zikre sebep olan esas fikir de budur. Programın maa-rife ait kısmında millî tarih için yazılan maddedeki şu fikir de bu nok-tanın tenvirine yara: ( Millî tarih bilgisi Türkün Millî varlık için zarar verecek her cereyan önünde yıkılmaz mukavemetini besleyen mukad-des bir cevherdir. )

Fırka esaslarına göre ( Millet; dil, kültür ve mefkûre birliği ile bi-ribirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimai hay'ettir. Millet mefhumu milliyet fikrinin anası olduğuna göre Fırkamızın kabul ettiği milliyetçiliği izah için bu tarifden geniş surette istifade edeceğiz:

Fırka esaslarında millet, ancak vataneşların teşkil ettiği siyasi ve içtimai hey'et olmasına ve programımızda vatan ( Bugünkü siyasi sınırlarımız içindeki yurt ) olarak tarif edilmesine göre Fırkamızın anladığı milliyetçiliğin siyasi mukadderatları bizden ayrı olan kütlelerle münasebeti yoktur. Ayrı ayrı dinlere sahip olan ve vatanımızın hudutlar haricinde yeryer ya müstakil devletler kurmuş veyahut başka devletlerin tabaası vaziyetinde bulunmuş olan Türkler hakkında sıcak bir sevgi ile meşbu alâkamızı muhafaza ederiz. Ancak gittikçe inkişaf eden tarihî hakikatlere göre miktarları büyük yekûnlar dolduran bu kütlelerle aramızdaki kan karabetini ve tarih karabetini bugünkü siyasi iş-tigalimizin dışında bir ilim mevzuu telâkki ederiz.

Tekrar tarifimize dönelim. Program maddesinde millet, ( Dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı. ) diye yazılıdır. Dil birliğinin milliyet fikrindeki ehemmiyeti meydandadır. Kültür birliğini, maziye beraber bağlı olmak, zengin ve müşterek bir hatırat mirasına sahip olmak, geçmiş zamanların acı ve tatlı hayatını beraber yaşamış, ümitleri beraber beslemiş, büyük eserleri beraber yapmış, büyük müşkülleri beraber yenmiş olmak diye tavzih edebiliriz. Bundan başka, doğru manada millet fikrini tamamlamak için; beraber yaşamak yolunda müşterek arzu ve muvafakatta samimî olmayı ve sahip olunan mirasın muhafazasına müşterek fedakârlıkla birlikte devam hususunda arzu ve irade iştirakini ilâve etmek icap eder.

Bu izahatın faidesini artırmak için sözlerimizi nazarilikten çıkarmak ve tariflerimizi bugünkü Türk milletini teşkil eden vatandaşlar kütle-sine tatbik etmek lâzımdır.

Bugünkü Türk milleti siyasi ve içtimai camiası içinde kendilerine kürtlük, çerkeslik ve hattâ lazlık ve pomaklık gibi fikirler telkin edilmiş olan vatandaşlarımızı kendimizden sayarız. Mazinin karanlık istipdat devirlerinden kalma bir miras olan ve uzun tarihî tegallübatın mahsulü bulunan bu yanlış telakkileri hulusla ve samimiyetle düzeltmek vazife-dir. Bugünkü ilmi hakikatler beş on bin, birkaç yüz bin ve hattâ me-

selâ bir milyonluk kütlelerde müstakil bir milliyet tasavvur etmeğe imkân bırakmaz. Bizim bu milletdaşlarımızın hakkında duyduğumuz bağlılığın munkariz Osmanlı hükûmetinin güttüğü (ümmet siyaseti) ile hiç bir alâkası yoktur. Biz bu mevzuu saf bir milliyet fikriyle alıyoruz

Hiristiyan ve musevî vatandaşlar için de aynı açıklıkla fikirlerimiz söylemek lâzımdır. Fırkamız bu vatandaşları da biraz evel izah ettiğimiz dil ve emel birliğinde iştirak kaydı altında tamamen türk olarak kabul eder. Bu telekkilerimizde de istipdat devirlerindeki raaya zihniyetinden eser olmadığını söylemek bile zaittir. Bundan başka bu samimî sözlerimizde imparatorluğun son senelerinde meşrutiyet gürültüleri arasındaki sunî ve câli vatandaşlık tezahüratına benzemiyen ve prensiplerimize uyan hakikî bir mana görmek lâzımdır.

Milliyet ruhu fırka programının her faslında yer almıştır. Sermayede talim ve terbiyede, amelelik ve işçilikte milli düşünceden esas olarak bahsolunuyor. Bilhassa maarif esaslarında birbirlerini takip eden maddelerde bu fikir tekrar olunuyor. Programa göre (Cümhuriyetçi, Milliyetçi ve Lâyık vatandaş yetiştirmek tahsilin her derecesi için mecburî ihtimam noktasıdır.) Son mebus intihabatında müstakil mebusları evsafı hakkında Fırka Riyaset Divanının neşrettiği beyannamede de bu şartın mühim bir yeri vardı.

Bazı yeni mefkûrecilerin unuttur göründükleri milliyetçilik vasfı mevcudiyetimize temel olan mefhumların başındadır.

Yeni rejimin doğuşunda, ilerleyişinde ve muvaffak oluşunda en büyük tesirleri yapan milliyet ruhu Halk Fırkasının maddî ve mefkûrevî hayatında sonuna kadar hükümran olacaktır.

### **Halkçılık :**

Bu vasfın Fırkamızın isminde yeri olduğuna göre halkçılığa verdiğimiz ehemmiyetin büyük olduğu meydandadır. Filhakiyke biz memleketin saadetini, vatandaşların birinin menfaati ötekini selbeden sınıf zihniyetinin hakimiyeti altında yaşamamasında görüyoruz. Millet ve milliyet mefhumlarını anlamış vatandaşların kütleleşmesi ancak bu mefhumların halkçılık zihniyeti ile incelmesi ve saflaşması sayesinde mümkün olur. Bugünün bir içtimaî heyetinin yalnız kendisini bir millet olarak hissetmesi yeni zamanın iştirak hisleri uyandıran zararlı cereyanlarına mukavemet için kâfi gelmiyor. Bir vatan içinde menfaatler, mutlaka bazı vasıfların benzeyişi ve müşterekleşmesi iddiasından gidilerek sınıflaşmak yolu ile temin edilemez. Cümhuriyet Halk Fırkası, tek vatandaşın olduğu kadar çalışma zümrelerinin hususî menfaatlerinin de devletin ve memleketin umumî menfaati çerçevesi içinde temin olunabileceğine kanidir. Bütün dünyada görülen misallere bakarsak sınıftaşmak

fikri insafsız, ihtiraslı ve taassuplu bir sınıf mücadelesini ve bu da vatandaşların mütemadi çatışmasını doğuruyor. Bu çatışma bir devletin yaşamasında ve tehlikelerden korunmasında en büyük kuvvet olan milli birliği ve milliyet fikirlerini yavaş yavaş tahrip ediyor. Bu delkütemas milli kuvvetlerin beyhude yere israflarına sebep oluyor. Bu sebeple biz sınıflaşmayı reddediyor ve bunun yerine milletçe kütleleşmek fikrini müdafaa ediyoruz.

Programımızda ( kanunların önünde mutlak bir müsavat kabul eden ve hiç bir ferde, hiç bir aileye, hiç bir sınıfa, hiç bir cemaata imtiyaz tanımayan fertleri halktan ve halkçı olarak kabul ederiz. ) hükmü vardır. Bu tarifte sayılan fert, aile ve cemaat imtiyazları bugün filen kalmamıştır. Memleketin bugünkü umumî bünyesi de kimsenin böyle bir iddia dermeyen etmesine müsait değildir. Fakat memlekette bir sınıf şuuru uyandıracak tahrikât hissediliyor. Bu tahrikât şimdilik siyasi, içtimai ve iktisadi şartları büsbütün başka memleketlerden gelen ser-pintiler halinde olmakla beraber biz bu zeminde uyanık olmak lüzumuna kaniiz.

Fırkanın sınıf telakkisini reddeden prensibin programımızdan aynen okuyorum: Türkiye Cümhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil ve fakat ferdî ve içtimai hayat için iş bölümü itibarile muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia telâkki etmek esas prensiplerimizdendir. Küçük çiftçiler, küçük sanayi erbabı ve esnaf, amele ve işçi, serbest meslek erbabı, sanayi erbabı, büyük zirai ve iş sahipleri ve tüccar Türk camiasını teşkil eden başlıca çalışma zümreleridir. Bunların her birinin çalışması diğerinin ve umumî camianın hayat ve saadeti için zarurîdir.

Fırkamızın bu prensiple istihdaf ettiği gaye sınıf mücadelesi yerine içtimai intizam ve tesanüt temin etmek ve birbirlerini nakzetmiyecek surette menfaatlerde ahenk tesis eylemektir. Menfaatler kabiliyet ve çalışma derecesile mütenasip olur.)

Fırkamız kendi hüviyetini tarif eden halkçılık vasfında demokratlık manasını da görmektedir. Fırka programının âmme haklarını kaydeden kısımda şu satırlar vardır:

( Vatandaşlar Teşkilatı Esasiye kanununun verdiği ferdî ve içtimai hürriyet, müsavat, masuniyet ve mülkiyet haklarını mahfuz bulundurmamak firkamızca ehemmiyetli esaslardır. )

Vicdan, düşünmek, söylemek, yazmak, seyahat, akit, çalışmak ticaret yapmak, mülkiyet, tasarruf, içtima cemiyet şirket hak ve hürriyetleri, ve şahıs masuniyetleri can, mal, ırz, mesken masuniyetleri Fırkamızın hürmet ettiği esaslardır. Fakat vatandaşlar bütün bu hürriyetleri kullanırken devlet otoritesinin mahfuz kalması ve başkalarının hürriyetleri hududunun aşılmaması Fırkamız için mühim bir dikkat noktası teşkil



eder. Programımızın halkçılıktan bahseden maddesinin başında bu fikir şu yolda ifade olunmuştur:

(İrade ve hakimiyetin kaynağı millettir. Bu irade ve hakimiyetin devletin vatandaşa ve vatandaşın devlete karşılıklı vazifelerinin hakkile ifasını tanzim yolunda kullanılması Fırkaca büyük esastır.)

Vatandaşlara devlet müesseselerine hürmet etmeleri lüzumu ve devlet otoritesinin ehemmiyeti hakkında Fırka programının diğer taraflarında yazılı olan iki noktayı da bu münasebetle aynen okumayı faydalı addederim:

(Türk milletine, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve Türkiye devletine hürmet etmek ve ettirmek hassası bir vazife olarak telkin olunur.)

(Bütün inkılab neticelerini, vatandaşların tam emniyetini ve millî nizam ve inzibatı dahilî ve adlî teşkilât ve kanunları ile koruyan ve hiç bir hadise veya tesir önünde sarsılmıyan bir hükümet otoritesi kurmak ve istemek işlerimizin temelidir.)

### **Devletçilik :**

Vazifesi, dahilde emniyet ve asayişî temin ve ecnebi devletlerle münasebetleri tanzim etmekten ve nihayet vatan müdafaasını hazırlamaktan ibaret olan basit devlet telakkisi çoktan tarihe karışmıştır. Gittikçe neveleri artan beşerî ihtiyaçlar, gittikçe çoğalan ve büyüyen sınaî müesseseler, toprak istihşalâtının çoğalması, nevileşmesi, umumi-mişmesi, nakil vasıtalarının büyümesi, süratlenmesi ve ticaret teşebbüslerinin kıt'aları bahrimuhitleri aşan dünyaşümül bir azemet alması ve bilhassa bütün dünyanın yeni ve muğlak iktisat vaziyeti iktisadî faaliyetlere girift ve birbirine bağı bir mahiyet vermiştir.

Bu yeni vaziyette bir milletin başka milletlerle iktisadî münasebetlerini tanzim etmek büyük ve mühim bir mesele olduğu gibi vatan hudutları içindeki yaşayışın şartlarını, kazanmanın yollarını kurmak da büyük bilgili ve dikkatli bir çalışmayı istilzam ediyor. Fertleri veyahut şirketleri bu muğlak ve teferruatlı çalışmanın yegâne unsuru olarak görmek, bu işlerde devlete faaliyet hissesi ayırmak ve hatta icabında devletin tanzim ve müdahale hakkını tanımamak liberal mesleğin artık dünyanın her tarafında hatırası kitaplarda kalan prensiplerinden ibarettir.

Devletçilik vasfını yeni programında tebarüz ettirmiş olan Cümhuriyet Halk Fırkası dünyanın yeni telakkilerine tetabuk ettiği kadar bilhassa memleketimizin hususî icaplarına da uyan bir zihniyeti kabul etmiş oluyor. Programımızın bu mfnhumu tarif eden maddesinde, memleketin bütün istihşal menbalarını ve vasıtalarını devletleştiren, serbest ticaret ve mülkiyet haklarını tanımayan serbest sermayanın çalışmasına

müsaade etmiyen ve bütün iktisat faaliyetlerini benimseyen aşırı devletçilik fikirlerine yol açmayacak bir vuzuh vardır. Maddenin metnini okuyorum:

Ferdi mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete iriştir-  
mek için milletin umumî ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde — bilhassa iktisadî sahada — devleti filen alâkadar etmek mühim esaslarımızdandır.)

Maddede bahsedilen fiyî alâka tabirini yanlış anlamamak için programın başka bir tarafındaki şu maddeyi de okuyalım.

( Memleketin inkişafında bütün ticaret faaliyetleri mühimdir.)

Bu tariflerden pek iyi anlaşılır ki biz ticaret faaliyetlerini serbest tutmakla ve fertlerin çalışması için sahayı açık bulundurmakla beraber yapılması lâzım olan işlerden şahsî teşebbüslerin başaramıyacaklarını ve yahut şahsî teşebbüse bırakmakta zarar tasavvur ettiklerini devlete yaptırmak yolunu takip ediyoruz. Bununla beraber fertlerin ve şirketlerin yapabilecekleri işlerde onların semereli ve muvaffak olarak çalışabilecekleri şeraiti tanzim etmeği de devletin vazifesi sayıyoruz. Programımızın iktisat kısmında hakim olan devletçilik ruhu bütün bu noktai nazarları tespit ediyor.

Meselâ, serbest bir ticaret sahası olarak bırakılmış olan sigorta işleri ve kredi meseleleriyle ihtiyacın talep ettiği ehemmiyetle iştilal edeceğimizi söylüyoruz. Ve yine meselâ haricî ticaretin tanziminden bahsederken millî mahsulat ve mamulatımızın revaçlarını teshil ve şöhretlerini muhafaza tedbirleri ile yakından alâkadar olacağımızı ifade ediyoruz. Bununla haricî ticaretimizi tahrip eden bir hastalık halindeki tağşiş işleriyle mücadele edeceğimizi ve çalışmalarında serbest olan ihracat tacirlerine millî mallarımızı kıymetlendirecek temizlemeğe ve tasnife mecbur tutacağımızı söylemiş oluyoruz.

Küçük ve büyük sanayiî himayeden bahseden program maddesi bu himayeyi ve teşviki iptidai madde müstahsillerinin menfaatlerine uygun olmak şartına bağlıyor. Meselâ zeytin yağlarımıza hariçte müşterileri ararken sanayiî teşviki namına nebatî yağ çıkarılan iptidai maddeleri gümrüksüz sokmakta elbette isabet olmaz. İpekli mensucat sanayiini himaye için memlekette ucuz tarifeli gümrükle ham ipek sokmakta tabii ipek müstahsillerini müteessir eder. Bu vaziyetlerde devletçiliğin rolü barizdir. Kara, deniz ve hava nakliyeciliğini ve nakliye tarifelerini tanzim etmek te devletçilik mefhumuna giren vazifelerdir.

Alelumum devletçilik aleyhinde söylenen fikirlerden biri de devlet müdahalesinin iyi kazanmanın lüzumlu bir âmili olan serbest çalışmağı tazyik ettiğidir. Fakat bu mütaleanın karşısında da lüzumlu yerinde devlet müdahalesi olmadığı zaman diğer haricî şartların hem kazan-

mak istiyenleri, hem de memleketin bütün hayatını tazyik edeceği mütaleası vardır. Fırkamız iktisat siyasetinde devleti yapıcı ve idare edici olduğu kadar tanzim edici bir birlik unsuru olarak kabul ediyor. Bir siyasî fırkanın yapılması elzem inşa ve imar işlerini ihmal etmesi ve iktisadî faaliyetlerin tanziminde mesuliyet almaması kolay ve mesuliyetsiz bir günlük siyaset olur. Fakat biz, geçmiş zaman hesaplarını tasfiye yolunda çekilen sıkıntılara rağmen günün işlerini tanzim ederken aynı zamanda vatana şeyketli bir istikbal hazırlıyabilmek için devletçilik yükünün mesuliyetli ağırlığı altına girmekte asalet ve isabet görüyoruz. Yeni programda Fırkanın, yapılan demiryollarımızı büyük feyiz ve kuvvet vasıtası olarak tarif etmesi ve demiryolu yapmak politikasında ısrar eylemesi bu yüksek hissin tezahürüdür.

Hiç bir iktisadî işte her zaman herkesi aynı derecede memnun edecek bir yol bulunmaz. Fakat biz bu fikirde yüksek derecesine iman ettiğimiz millî akliselime ve nefse itimat bislerimize güveniyoruz.

“ ”

Devletçilik bahsının Cümhuriyet Halk Fırkası programındaki iktisadî prensiplerle irtibatı olduğunu kaydetmiştir. Bu münasebetle iktisat fikirlerimizden evelce söylemediklerimizi de hulâsa olarak bu bahse eklemek doğru olacaktır.

### **Ticaret ve sermaye:**

Fırkamız serbest ticaretin ve normal çalışan sermayenin dostudur. Ezici ve gayri meşru istismarcı sermayenin düşmanıyız. Memleketin inkişafı için bütün ticaret faaliyetlerinin ehemmiyetini kaydeden programımız şu şartı ilâve ediyor:

( Normal çalışan ve tekniğe istinat eden sermaye sahipleri teşvik ve himayeye lâyıktırlar. )

Normal çalışmak ve tekniğe istinat etmek tedbirlerini izaha değerli buluyorum: Muharebeler devrini takip eden senelerde birçok müteşebbisler az zamanda milyoner olmak ihtirası ile hareket etmişlerdir. Bu gayri tabii teşebbüslerin birçoğu yıkılmış ve müteşebbisler sahneden çekilmiş olmakla beraber normal ticaretin meşru ve muayyen kârı ile iktifa etmek dürüstlüğü ve tabiiliği henüz tamamen avdet etmiş değildir. Hakikî teminat karşılığı olmaksızın kredi bulmak imkânlarını büsbütün ortadan kaldırmak bu yaranın tedavisi için esaslı tedbirlerden biri olacaktır.

Aynı devrin ticaret teşebbüslerinin birçoğunda ticaret tekniğinin basit kaidelerine bile riayet edilmediğini görüyoruz. Kâr hesabı için yalnız alım ve satım fiyatları arasındaki farka amorti, faiz, vergi, üc-

retler, kira, nakliye sigorta gibi maliyet fiyatına tesirli birçok âmilleri hiç düşünmeyen tacirler az değildir. Ziraat, sanayi ve hattâ inşaat sahiplerinde de bu yanlış gidişin tahribine kurban olanlar her yerde görülüyor. Dertlerini gizliyen betbaht hastalar gibi hesap ve kitaplarını saklıyarak gayri meşru bir itibar temini için herkesi ve kendilerini aldatan ve nihayet çöken bir nevi gizli ticaret musapları da vardır.

Bütün bunlar yıkılırken kendileriyle beraber diğerlerini de sürükliyorlar. Ve nihayet piyasalarımıza elemli bir emniyetsizlik hâkim oluyor. Fırkamız bu zihniyetlerle mücadeleyi lüzumlu görmektedir.

### **Amele ve işçiler:**

Ticaret ve sermayenin bu serbest faaliyetinden bahsettikten sonra iş zümreleri arasında ahenk esasını güden fırkamızın amele ve işçiler için düşündüklerini de söylemek lâzımdır. Milliyet fikrine sadık Türk amele ve işçilerin hayat ve haklarını ve menfaatlarını göz önünde tutacağız. Bunların çalıştıkları sermaye müesseseleri tarafından sıhhatlerinin korunması, bakım ve tedavileri hıfzıssıhha kanununa geçirilmiştir. Amele sigortaları tanzim olunacaktır. Amele mıntakalarında kadın işçilerin çalıştıkları esnada çocuklarına bakacak müesseseler yaptırılmasına ve bunların attırılmasına çalışılacaktır. Sây ile sermaye arasında ahenk tesisi ve bir iş kanunu ile ihtiyaca kâfi hükümlerin vazı fırkamızın mühim işleri arasındadır.

### **Kooperatifçilik ve çiftçilik :**

Fırka programının dikkate değerli bir tarafı da kooperatifçiliğin yeni prensiplerimiz arasında mühim bir yer almış olmasıdır. Programda kredi ve istihsal kooperatiflerinden bahis vardır. İstihlâk kooperatifleri şimdilik prensipler arasına alınmış ve bunun revacı hususî teşebbüslere terkedilmiştir. Kooperatifçilikte takip edilen bu sıra dünyanın normal kooperatif telâkkilerine de uygundur. Ziraî kredi kooperatiflerinden müstahsil küçük çiftçiler lehine büyük neticeler umuyoruz. Bunların çoğalmasa çiftçiyi kendi kredi ihtiyacını kendi tasarrufları semeresinden ucuz faizle ve kolaylıkla temin etmek faidesine kavuşturacaktır. Bundan başka ziraî kredi kooperatifleri sayesinde millî bir sermaye toplanmış, toprak mahsullerinin maliyet fiyatını yüksek bir dereceye çıkaran gayri meşru faizcilik ile mücadele edilmiş olacaktır. İstihsal kooperatifleri bir taraftan müstahsillerin yalnız istihsal için ihtiyacı olan vasıtaları tüccar vasıtasıyla olmaksızın tedarik edecek ve diğer taraftan ziraî mahsulleri ekseriya uzun bir zincir halinde kademelenen mutavassıtların delâleti olmadan satacaktır. Bu suretle müstahsil mahsülünün istihsal piyasasında veya ihraç iskelesindeki fiyatından azami istifade edecektir.

Bu iki cins kooperatifin tekâmülü ve nihayet birlikler halinde teşriki mesaisi Türkiye nüfusunun üçte ikisini teşkil eden toprak müstahsillerine mahsullerini ucuza mal etmek ve fazla kârla satmak gibi mühim faideler temin eyliyecektir.

Kooperatifçilik fikrinin revacını serbest ticaret fikrile tearuz halinde görenler vardır. İstihsal ve satış kooperatiflerinin çoğalmas ve umumileşmesi gerçi tüccarların müstahsillerin menfaati aleyhine fazla kazanç yapmaları yolunu kapar. Fakat unutmamak icap eder ki, bütün dünyada kooperatiflerin bir asra yaklaşan uzun bir ömrü olmasına rağmen asıl büyük ticaret inkişafı da bu son asır içinde vuku bulmuştur. Şu halde kooperatifçilik ticareti büsbütün ortadan kaldırmak değil belki onu meşru bir kâr ile iktifaya sevk etmek ve memlekette yetiştirilen mühim maddelerin getireceği faideyi yetiştiren ile memleket haricinde satan arasında makul bir nisbette taksim etmek gayesine hizmet eder. İstihsal ve satış kooperatiflerinin büyük ihracat işlerini bizzat idare edecek kemale gelmeleri için uzun zamanlara ihtiyacı vardır. Bu takdirde de bu günkü ihracat ticaretine konan sermayeler yine kooperatif dışında kalacak müstahsillerin malları üzerine çalışır. Bu sermayelerin diğer ticaret sahalarında işlemesi ve yahut satış kooperatiflerinin muhtaç olduğu krediyi temin yolunda meşru bir faiz ve kâr ile çalışması kabildir.

Bundan başka memleketin pek çok işlerinde kendine çalışma sahası bulacak olan sermayenin en nihayet kendisine sınırlı sahalarda kârlı işler bulacağı da tabiidir.

Fırkanın takip ettiği devletçilik mefhumunun yanında kooperatiflerden de bahsedilmesi bazı suitefehhümlere yol açmıştır. Bu fikirleri tashih için Fırkamızın tasavvur ettiği kooperatifçiliği tarif ettiğimiz çevre içinde mütalea etmek kâfidir. Her iktisadi faaliyeti yalnız devletin işigali sahasına alan ve kooperatif zihniyetinde kolektivist giden yollarla Fırkamızın hiç bir alâkası yoktur. Zaten milliyetçi, milliyetçi ve aileci bir teşekkül olan Fırkamızın umumî evsafı bu telakkiye müsait olmamak lâzım gelir.

### **Kredi :**

Kredi meselesi Fırka programımızda geniş bir zemin işgal ediyor. Milli krediyi temin edecek sermayenin milli çalışma ile kazanılmış ve biriktirilmiş olması programda mühim bir esastır. Milli Tasarruf Cemiyetinin burada takdir ile kayde lâyük gördüğüm telkinleri ve milli bankalarımızın teşvik ve teşebbüsleri neticesinde son bir iki sene zarfında halkın biriktirdiği paralar mühim bir yekûna baliğ olmuştur.

Küçük sanayi erbabına da teşmili kabil olan ziraî kredi kooperatifi tipinin millî tasarrufa hizmet noktasından da ehemmiyeti çoktur. Alelumum kredi işlerinin ucuzluk ve kolaylıkla temini programda yer tutuyor.

Ziraat Bankası ziraî kredi kooperatiflerine ana bankası olmakla beraber bir taraftan da büyük çiftçilere ipotek mukabili kredi açmakta devam edecektir. Bankanın idare şeklini kuvvetlendirmek ve sermayesini arttırmak Fırkanın esaslı çalışma mevzuudur. Küçük sanat erbabı ve esnaf kredisi için çalışılıyor ve çalışılacaktır. Balıkçılık ve süngercilik için kredi ihtiyacı vardır. Fırka Sanayi ve Madin Bankasının bir çok icapların tesiri altında bazı müesseselerin iştirak hislerine veya işletilmelerine bağlı bulunan sermayesini sermayeler hakkındaki umumî prensipimize uyacak tarzda hareketli bir hale getirmeyi derpiş etmiştir. Banka şimdiden bu yolda çalışıyor. Memlekette ticaret için kısa vadeli bol kredi vardır. Emlâk kredisi hakkındaki noktai nazarımız alelumum krediyi ucuzlatmak yolundaki prensipin zikri ile ifade edilmiş olur.

#### **Vatanın istismarı:**

Vatanı vatan için istismar etmek Cümhuriyet Halk Fırkasının büyük gayesidir. Bunun için ormanları, madenleri işletmek çok ve iyi hayvan yetiştirmek memlekete milyonlar kazandıracak olan deniz mahsüllerinden, balıkçılık ve süngercilikten istifade etmek başlıca fırka prensipleridir. Fırka programı bu faaliyetleri hemen mühim prensiplerimizden birisi olan tediye muvazenesini düzeltecek ve hatta lehimize çevirecek bir kıymette görüyor. hem de daha geniş olmak ihtiyacında bulunan senelik varidat bütçemize bu yoldan kuvvetli yardımlar umuyor.

#### **Lâyıklık:**

Din telâkkilerinin memleket işlerinin tanziminde tesiri haiz olması yüzünden birçok devletler gibi Türkiye de uzun asırlar pek çok zararlar görmüştür. Bu sebeple vatanımızın maziden alma büyük dertleri tedavi olunurken ilk alınan inkilâp tedbirleri arasında din ve dünya işlerini birbirinden ayırmağa Fırkamız büyük ehemmiyet vermiştir. Bu gün Türkiyede din telâkkisi her tek vatandaşın kendine ait vicdanî ve şahsî bir mesele halindedir.

Lâyıklık asla dinsiz olmak veyahut dinsiz olmağı istemek demek değildir. Türkiyede herkesin istediği gibi ibadetini yapması Teşkilâtı Esasiye kanununun teyit kuvveti altındadır. Kendi zatî inanışına göre dindar olan bir vatandaş bu vicdanî kanaatine şadakatle bağlı kalmakla beraber samimî surette lâyük olabilir.

Fırkamızın layıklık vasfı programda şöyle tarif edilmiştir.

(Fırka, devlet idaresinde bütün kanunların, nizamların ve usullerin ilim ve fenlerin muasır medeniyete temin ettiği esas ve şekillere ve dünya ihtiyaçlarına göre yapılmasını ve tatbik edilmesini prensip kabul eder.

Din telâkkisi vicdanî olduğundan Fırka, din fikirlerini devlet ve dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutmağı milletimizin muasır terakide başlıca muvaffakiyet âmili görür.

Dini menkulatı hayata hakim kılan medreselerin ve şeriat kaidele-  
rile dünya meseleleri hakkında hükümler veren şerî mahkemelerin kaldırılması, hurafeden uzak muasır mektep tahsilinin yeni nesle tatbiki memleketin hakiki kurtuluşunu temin etmiştir. Bu sayede Türkiyenin medenî siması Birçok Avrupa devletlerinin üstünde mümtaz bir asaletle parlamaktadır. Fırka bu vasfını en haklı bir kıskançlıkla muhafaza eder.

### **İnkılâbçılık :**

Vatanın bugünkü tam kurtuluşunu ve milletin şerefli bir içtimaî heyet olarak istikbale gidişini inkılâb semerelerine medyunuz. İstilâ ordularının memlekette kovulmasına hattâ muahedelerle kazanılan istiklâlin mahfuz kalmasına rağmen inkılâbı tahakkuk ettirilmemiş bir Türkiyenin yaşaması ve kurtulması mümkün olamazdı. İnkılâbın en büyük ve en kıymetli eseri cümhuriyettir. Fakat bu büyük eserin yanında yeni medenî kanunun ve adli kanunların yapılması, şerî mahkemelerin, medreselerin kaldırılması, tek mahkeme ve tek mektep usullerinin konması, dervişliğin menedilmesi tekke ve türbelerin kapanması, şapka giyilmesi ve nihayet yeni Türk harflerinin kabul olunması, hiç biri ötekenden ehemmiyetsiz olmıyan ve her biri diğerini tamamlıyan bir sıra inkılâp semereleridir. (Fırkamız milletimizin birçok fedakârlıklarla yaptığı bütün bu inkılâplardan doğan ve inkişaf eden prensiplere sadık kalmağı ve onları müdafaa etmeğı esas tutar.)

## Son söz

Bugünkü konferansında programlarımızın esaslarını ve Fırkanın ana vaşflarını ve bunlarla beraber iktisat prensiplerimizin hülâsasını anlatmağa çalıştım. Bu esasları söylerken programın diğer kısımları hakkında da münasebet düştükçe kısa izahat verdim. Bu kısımlar okumakla da anlaşılacak mahiyettedir. Bu maksadı temin için bugün konferansımı dinlemek zahmetini ihtiyar eden muhterem zevata Fırka programları dağıtılmıştır.

Son söz olarak programımızın esas kısımları hakkındaki konferansın faidesini şümûllendirmek için fikirleri bizim fikirlerimize uymıyanlarda dahil olduğu halde bu salonda hazır bulunanları hasbihale davet ediyorum ve sözlerimi bitiriyorum. Kısa bir fesıldan sonra bu yolda dermiyan olunacak fikirleri dinlemeğe ve cevaplarını arzetmeğe âmâde bulunacağım.